

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011-2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Miloš Hošek

**Mezinárodní aspekty použití vzdušných sil v prostředí
asymetrických ozbrojených konfliktů - modelová studie
Afgánistán.**

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Miroslav Polreich

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2011 - 2014

BACHELOR THESIS

Miloš Hošek

**The international aspects of use Air forces in asymmetric
armed conflict – model study Afghanistan**

Prague 2014

The bachelor Thesis Work Supervisor:
JUDr. Miroslav Polreich

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 2.2 2014

Miloš Hošek .....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat pplk. Ing. Otakarovi Foltýnovi z právní sekce Stálého operačního centra Ministerstva obrany za odborné rady při vypracování této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem na mezinárodní aspekty z hlediska použití vzdušných sil na asymetrickém bojišti. Dílčím způsobem se dotýká problematiky mezinárodního humanitárního práva a pravidel na použití síly. Zvláštní pozornost je věnována problematice nasazení bezpilotních prostředků ke smrtícím útokům. Rozebíraná problematika je prezentována v kontextu aktuálního ozbrojeného konfliktu v Afghánistánu, nejvýznamnějšího asymetrického bojiště za posledních 10 let. Práce se zabývá a pracuje s ověřenými fakty, avšak nabízí specifický pohled autora, jako praktika, který v Afghánistánu strávil nejdůležitější část své aktivní služby mimo jiné v bojových situacích.

Klíčová slova

Afghánistán, asymetrické bojiště, bezpilotní prostředek, letecká podpora, mezinárodní humanitární právo, pravidla použití síly, vedlejší ztráty, vzdušné síly.

Annotation

The bachelor thesis deals with the view of international aspects in terms of the use of air forces on an asymmetric battlefield. Partially touches on issues of international humanitarian law and the rules on the use of force. Particular attention is paid to the use of UAVs for deadly attacks. A discussed problem is presented in the context of the current armed conflict in Afghanistan, the most important asymmetric battlefield for the last 10 years. This work deals with and works with proven facts, but offers a unique view of the author, as a practice that Afghanistan has spent most of his active service including in combat situations.

Key words

Afghanistan, Air force, Asymmetric battlefield, Close air support, Collateral damage, International humanitarian law, Rules of engagement, unmanned aerial vehicle

OBSAH

ÚVOD	8
1 MODERNÍ BOJIŠTĚ	10
1.1 Asymetrické bojiště	11
1.2 Afghánistán jako modelový příklad asymetrického bojiště	13
2 POUŽITÍ SÍLY NA ASYMETRICÉM BOJIŠTI – AFGHÁNISTÁN	19
2.1 Vzdušné síly na asymetrickém bojišti a jejich integrace v pozemních operacích	20
2.2 Mezinárodní humanitární právo/právo ozbrojeného konfliktu	23
2.3 Právní normy v ozbrojených složkách České republiky	28
2.4 Pravidla použití síly	31
3 BEZPILOTNÍ PROSTŘEDKY NA ASYMETRICKÉM BOJIŠTI	36
3.1 Použití bezpilotních prostředků na moderním bojišti	39
3.2 Etické aspekty použití bezpilotních prostředků	41
3.3 Integrace bezpilotních prostředků v civilním sektoru	44
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	52

ÚVOD

Násilné konflikty provádí lidstvo od počátku jeho existence. Od primitivních zbraní, jako byl pouhý klacek přes luky a šípy až k palným zbraním, jsme dospěli do stádia, kdy jsme v podstatě schopni zničit sami sebe a veškerou formu života na zemi. Tento fakt je všeobecně znám a byly o něm napsány tisíce prací, avšak otázkou zůstává, jestli lidstvo samo je schopno ještě tuto hrozbu mít pod kontrolou.

V této práci se soustředím na aktuální novodobé konflikty, které se zásadně liší od předchozích konfliktů. Většinou se jedná o bojovou činnost pro nás ve zcela neznámých, mnohdy exotických zemích. Mnohdy v oblastech s výrazně odlišnou (nižší) životní úrovní. V zemích kde je dle jejich kalendáře středověk, kde tekoucí voda a elektřina není standart, tam kde ty nejchudší terorizují jiní na základě náboženství či rasy. V místech, která jsou jako stvořená pro utajené výcvikové tábory různých násilných skupin, které pak působí v našem moderním světě a terorizují nás ať již z jakéhokoliv důvodu. Práce je orientována na Afghánistán, který je aktuálním příkladem asymetrického konfliktu s unikátní možností porovnávat několik vojenských strategií a to v několika generacích. Dochází zde k velkému kontrastu „středověké“ kultury a nejmodernějšími stroji na zabíjení, kterými například jsou bezpilotní prostředky.

Cílem této práce je poskytnout obraz a konkrétní fakta o použití vzdušných sil na asymetrickém bojišti v Afghánistánu, z pohledu autora, který v zemi strávil několik měsíců v různých koutech této země, na různých velitelstvích a v různých operacích. Práce se zabývá základními informacemi. Dále pak z pohledu mezinárodního humanitárního práva vtáhnout laického i odborného čtenáře do problematiky tohoto odvětví a poskytnout mu ucelený souhrn základních právních aspektů, které ovlivňují vojenskou činnost v tak různorodých operacích a činnostech. Z pohledu mezinárodní koalice několika mocností, částečně porozumět nesnázím, které uskupení několika armád vytváří a to především v aplikaci pravidel použití síly. V některých pasážích nelze zacházet do detailů a popřípadě citovat některé dokumenty vzhledem ke stupni utajení. Práce je seřazena tak, aby čtenáři poskytla ucelený pohled na samotný Afghánistán, problematiku probíhajícího konfliktu a zatáhla ho trochu hlouběji do myšlení povstalců nebo naopak pozemního velitele, který musí řešit aplikaci

mezinárodního humanitárního práva v zemi, kde nepřítel má zcela odlišné zvyky a kulturní zázemí, z čehož plyne nejen rozdílná strategie ale i např. výrazně nižší úcta k lidskému životu. Dále se práce zaměřuje na jednotlivé právní aspekty a to hlavně z hlediska českého právního řádu, pravidel použití síly a v neposlední řadě již zmiňovaného mezinárodního humanitárního práva. Cílem autora není v žádném případě jakkoliv kritizovat či rozebírat humanitární právo, nebo jakýkoliv napadat právní řád kterékoliv země. Pouze se snaží laického zájemce například uvést do problematiky používání smrtící síly ať již z konvenčního letounu, nebo bezpilotního prostředku. V druhé části práce se více zaměřím na bezpilotní prostředky konkrétně a pokusím se objasnit jejich výhody, nevýhody a autorovo hodnocení na věc z pohledu etiky a zabíjení „na dálku“. Poslední část práce je věnována pohledu na využití bezpilotních prostředků v civilním sektoru.

Přínosem by tato práce měla být hlavně pro studenty zajímající se o problematiku humanitárního práva a o problematiku použití bezpilotních prostředků, dále pro odbornou veřejnost, která sice má teoretické poznatky, ale jíž chybí reálná zkušenost na základě vlastního prožitku. Přes praktické zaměření a zkušenosti autora je celá práce zaměřena všeobecně, protože se jedná o dosud probíhající konflikt neumožňující zveřejnit některé aspekty či skutečnosti.

Dnes již bez globální spolupráce nejde prakticky nic a použití jedné z nejmocnějších zbraní asymetrického bojiště, letectva, je mimořádně komplexní fenomén s mnoha kontrasty.

1 MODERNÍ BOJIŠTĚ

Pod pojmem moderního bojiště si lze představit bitevní pole plné nejmodernějších robotů bojujících a riskujících za člověka. Ve skutečnosti je na současném moderním bojišti stále zásadní lidská přítomnost. Jen se zcela zásadně změnil způsob vedení boje, a nejmodernější technologie v oblasti velení a řízení, průzkumu, navádění zbraní a jiných funkcí, nám způsob boje jednoznačně usnadňují. Toto usnadnění je nejen technického rázu, ale i morálního a právního. Je dnes zcela obvyklé zabít nepřítele na dálku a v podstatě zcela eliminovat „výčitky svědomí“. Na každý nepřátelský akt máme manuál, direktiva a pravidla, které nám říkají kdy a jak použít smrtící sílu. Vše máme zaznamenáno, vše vidíme v přímém přenosu, de facto se nelze zmýlit, de facto zabíjíme jen „ty zlé“.

Moderní bojiště je často zaměňováno s pojmem konvenční (symetrické bojiště), což je mylné. Konvenční bojiště už v současnosti téměř nenajdeme. Doba kdy proti sobě stály vyrovnané šiky armád, seřazených stovky kusů techniky, je pryč a trend posledních operací nasvědčuje, že se novodobé konflikty budou dále ubírat spíše nekonvenčním způsobem boje. Důvod je zcela jednoduchý. Rovnováha sil a počtu armád je jiná než například před 100 lety. Největší konvenční armády současnosti (Čína, Rusko, USA) mají dominantní postavení ve světě. Pokud chce jakýkoliv nepřítel jakýmkoliv způsobem něčeho dosáhnout, musí se v naprosté většině uchýlit ke gerilové taktice, nebo používat taktiku, která nese stopy terorizmu. Konvenční konflikty, které jsou dnes výjimkou (např. obě války v Zálivu), jsou již dnes otázkou pouhých několika týdnů a zcela zásadní a dominantní roli zde hrají vzdušné síly. Veškeré operace začínají fází, kdy se vše soustřeďuje na zničení komunikačních technologií, infrastruktury a strategických cílů nepřítele. Zásadní je ovládnout, nebo získat převahu nad vzdušným prostorem nepřítele. Tyto akce mají několik posledních let tentýž scénář, nicméně to co následuje potom, se rovněž několik let již opakuje a to je zabřednutí do dlouhé gerilové války, do zmateného a vleklého období, kdy se vojáci se stávají fackovacím panákem politiků a politické nálady, kdy umírají pod nástrahami nepřítele, aniž by ho kolikrát jen spatřily. Do konfliktu, který má zcela jiný rozměr a charakter, do asymetrického vedení boje.

Bez nadsázky dnes již říci, že směr novodobého válčení se bude ubírat cestou nejmodernějších technologií s minimální přítomností vojáka z masa a kostí na bojišti. Proti velkým mocnostem s nejmodernější výzbrojí a výstrojí se může postavit buď stejně silný protivník nebo protivník používající jinou filosofii, taktiku nebo přístup. Jediným možným způsobem ať již z jakéhokoliv důvodu obstát proti těmto silám bude vleklý způsob partyzánské války, tak jak jej známe přes Alžír až po dnešní Afghánistán. Jsou to konflikty vyčerpávající, politicky nepopulární a ekonomicky náročné, přičemž kýžený efekt by bylo možné dosáhnout jen při takové délce nasazení, která je pro moderní společnost zpravidla nepřijatelná.

1.1 Asymetrické bojiště

Pojem asymetrické bojiště je dnes hojně užíván jak laickou, tak odbornou veřejností. Toto bojiště je v podstatě guerillový způsob válčení. Guerillové bojiště je forma nekonvenčního bojiště, ve kterém vede činnost malá skupina ozbrojených civilistů, přičemž asymetrické operace znamenají ozbrojený konflikt, při kterém proti pravidelným ozbrojeným silám působí protivník, jenž je nesrovnatelný z hlediska cílů, metod, prostředků vedení boje a výzbroje. Asymetričnost se projevuje v tom, že pravidelné ozbrojené síly vedou bojovou činnost podle pravidel vyjádřených právními normami, kdežto protivník používá metody, které jsou často už z principu neortodoxní a v některých případech na pomezí kriminálních aktivit. Proti takovému protivníkovi se používají metody boje, které musí reagovat na zvláštnosti jeho netradičního působení.

K hlavním cílům činnosti protivníka při asymetrickém boji, v závislosti na celkové situaci v daném státě (teritoriu), zpravidla patří:

- destabilizace stávajícího zřízení
- vyvolávání napětí a chaosu
- dokázat neschopnost vlády řešit krizovou situaci;

znepokojovat, vyvíjet nátlak, týrat, případně fyzicky likvidovat nejen příslušníky ozbrojených sil, ale i civilní obyvatelstvo daného teritoria. Je to příběh, který se opakuje od Alžírska přes Vietnam až k Iráku a Afghánistánu. Armáda vládne ve dne, povstalci v noci. Lidé se bojí obou, ale povstalců zpravidla víc. Nicméně se zdá, že se novodobé

vojenské mocnosti z minulosti stále nepoučily. Stále se velice hojně setkáváme s neochotou upustit od konvečního způsobu boje. Drtivá většina novodobých konfliktů se nese v duchu „partyzánské války“ kde je alfou a omegou podpora civilního obyvatelstva. Je to válka zdlouhavá a náročná, a vyhrát tak zvaně „srdce a mysl“ civilního obyvatelstva zpravidla nelze použitím konveční strategie, ale pochopením dané oblasti a ukázat místnímu obyvatelstvu, že jsme tam z důvodu je chránit a ne chránit sama sebe. Určitě je zde v počáteční fázi jisté riziko vlastních ztrát, ale chceme přeci vyhrát válku, nikoliv bitvu. Novodobý protipovstalecký boj má ve vojenském prostředí zkratku COIN (counter – insurgency). Kořeny tohoto boje jsou patrné již v 18. a 19. století, kdy bylo vedeno mnoho protipovstaleckých válek především na území severní Afriky a v dnešním Vietnamu, Kambodži a Laosu (dříve Kočínčina, později Indočína). V COIN se nebojuje proti konkrétnímu náboženství, rase či kultuře, ale proti povstalecké strategii. Nesmíme se soustředit na povstalce, ale na prostředí. Koaliční jednotky jsou zodpovědné za nechtěné ztráty (collateral damage), povstalci na civilisty zpravidla berou menší ohled a velice často jich zneužívají proti druhé straně. Koalice, například v Afghánistánu, neprohrává válku vojensky, nýbrž politicky a to hlavně díky médiím.

Asymetrické bojiště je dnes 90 procent novodobých konfliktů. Poslední mezistátní válka byla válka Ruska v Gruzii v roce 2008, která proběhla ve stínu boje s povstalci v Iráku a Afghánistánu. Západní armády jsou dosud založené na armádní kultuře technologického pojetí boje založeného na palebné síle. Taková armádní kultura ale produkuje způsob přemýšlení, který je v protipovstaleckém boji kontraproduktivní. Nebudeme-li schopni se přestat fixovat na učebnicové konvenční války a snažit se přizpůsobit novodobým konfliktům, budou světové velmoci dále krvácet na neznámých bojištích, kde proti nejmodernější technologii, bude stát rolník v otrhaných šatech a přesto vítězit. Jelikož jak již kdysi řekl významný velitel povstaleckých jednotek a paradoxně ještě významnější teoretik protipovstaleckého boje T. E. Lawrence z Arábie: „*my máme hodinky, oni mají čas*“.

Nejužitečnější činnost je obvykle spolupráce s místními předáky, pomoc a rozvoj, a přísné, ale spravedlivé chování. Pokud chceme vyhrát, lidé nás nemusí přímo milovat. Stačí, když nás budou respektovat a přijmou fakt, že naše činnost je pro ně prospěšná. Musí věřit naší bezúhonnosti a schopnosti dostát slibům. Zejména slibům, které se

týkají jejich bezpečnosti. V tomto boji je všeobecný dojem a šeptanda mnohem významnější než fakta a mnohem mocnější než sto tanků. Důležité není to, jak se věci opravdu mají, ale jak si lidé myslí, že se mají.

Téměř všechny operace v protipovstaleckém boji jsou mezioborové. A vše důležité – od policejní práce, přes zpravodajství, civilně-vojenskou spolupráci, až po vývoz odpadků – přivádí koaliční jednotky ke spolupráci s civilními představiteli a místními domácími partnery, které nemůžete ovlivnit, ale jejichž úspěch je nezbytný pro úspěch koalice. Získat „srdce“ znamená přesvědčování obyvatel, že jejich nejdůležitější zájmy budou naplněny skrze koaliční úspěch. „Rozumem“ znamená ujistit je, že jsme schopni je ochránit a že vzdorovat koalici je nesmyslné. Neúspěchy jsou v protipovstaleckém boji normální jako v každé jiné formě války. V operacích protipovstaleckého boje je normální, že jedna četa si vede výborně, zatímco ostatní ne. To nemusí nezbytně být důkazem selhání. Je to jen důkazem toho, jak rozmanité a složité je vedení jakékoliv činnosti na asymetrickém bojišti.

1.2 Afghánistán jako modelový příklad asymetrického bojiště

Afghánistán, země ve střední části Asie. Téměř neexistuje období, kdy by v této drsné a nespoutané zemi nebyla válka, nebo třeba „jen“ alespoň ozbrojené přetahování místních vůdců. Již od starověku se snažili světový vojevůdci tuto zemi podmanit, ale nikdy nezískali absolutní nadvládu, nebo respekt obyvatelstva. Jen dílčím způsobem a především krátkodobě úspěšní byli jen Alexandr Veliký a Mongolové, kteří zemi sice dobili, ale nikdy si nezískali poslušnost obyvatelstva. Od nepaměti zde probíhají drobné kmenové konflikty, ale vždy tuto zemi dokázal sjednotit jen společný nepřítel. Poznal to nejen zmiňovaný Alexandr Veliký, ale v moderních dějinách i Britové dokonce ve třech neúspěšných taženích a v neposlední řadě Sovětský svaz.

V této asijské zemi byla taktika gerilové války (asymetrického bojiště) dotažena do dokonalosti a dynamicky se vyvíjela a vyvíjí až již v podobě improvizovaných nástražných zařízení (Improvise Explosive Device, IED), a využívání „slabosti“

koaličních jednotek neschopnosti se podřídit zcela jinému způsobu boje, i když se s ním v různých částech světa setkávají prakticky po celou dobu válčení.

K pochopení současného způsobu boje chce znát povahu Afghánců a trochu z historie Afghánistánu. Z chování obyvatel Afghánistánu lze vyzorovat, že jsou na války již zvyklí a fakt, že se za „humny“ válčí, berou jako součást jejich života. Není to rezignace člověka, je to reakce na něco co jim připadá zcela normální. Málo který okamžik v dějinách válečných konfliktů nám dává možnost podívat se na stejný konflikt vedený zcela odlišnými formami v tak krátkém časovém období, jako je pouhých 13 let. Dále se budu věnovat časovému období sovětské angažovanosti a období současného Afghánistánu. Chceme-li totiž pochopit alespoň částečně současný konflikt v Afghánistánu, je třeba se alespoň okrajově seznámit s konfliktem předchozím.

Ten probíhal v letech 1979-1989 a svojí krutostí se řadí mezi největší lidské katastrofy 20. století. Samotný konflikt výrazně přispěl ke změně uspořádání sil ve světě, byla to jedna z tzv. proxy wars, čili „horká část“ studené války.

Při dalším výkladu jsem vyšel zejména z obecně známé knihy „Velký Hazard“ od spisovatele Gregory Feifera, ale i např. neméně zajímavá publikace, „The Bear Went Over the Mountain“, pojednávají o této válce zcela nezaujatým a přitom velice zajímavým způsobem srovnávajícím hodnocení týchž střetnutí pohledem tehdejších sovětských velitelů a velitelů povstalců. Obě díla pocházejí od různých autorů, kde na jedné straně stojí nezávislý pohled „západně“ orientovaného autora výpovědi a na straně druhé hodnocení přímých účastníků války v řadách sovětské armády.

Samotné intervenci sovětských vojsk předcházela celá řada politických jednání. O tom, jak složitá a tajemná tato jednání byla, se zmiňuje tehdejší představitel KGB v Kábulu (hlavní město Afghánistánu) Leonid Bogdanov v rozhovoru z doby krátce po invazi na konci roku 1979, který vedl s tehdejším šéfem afghánské zpravodajské služby Asaduláhem Sarwárim. Šéf afghánské zpravodajské služby navrhl Bogdanovi, ať napíše knihu o tom, co vše se tam tehdy událo. Dle některých informací Bogdanov odvětil, že by tomu nikdo nikdy neuvěřil.

Sovětský svaz (SSSR) dlouhé měsíce odmítal naléhavé žádosti vlády prezidenta Núr Muhammad Tarákiho o vojenskou intervenci za účelem stabilizace země, a spíše prosazoval pomoc formou sovětských poradců a dodávek zbraní. Afghánská vláda byla velice nestabilní a vládoucí strana LDSA (lidově demokratická strana Afghánistánu,

fakticky komunisté) se zanedlouho poté, co se dostal k moci (duben 1978), rozštěpila na dvě křídla. Tarákího křídlo, pod názvem Halk (národ), byla radikálnější skupina. V její řadě byli převážně chudší Paštúni z Venkova. Na druhé straně stála skupina Parčam (prapor), kterou vedl právník Babrak Karmal. Do této skupiny patřili příslušníci vzdělanějších městských vrstev. Jádro tvořili Tádžikové a Uzbekové. Prezidentem ovšem dál zůstal Tarákí.

Tarákího vláda začala modernizovat celou zemi v mnoha odvětvích, a sama země se proměnila v socialistický stát, nicméně tato proměna byla velice krutá a bezohledná vůči obyvatelstvu venkova, čehož obratně využíval Tarákího rival Hafizulláh Amín, který tajně podryval autoritu prezidenta a v podstatě se tlačil k moci. Tento rozkol se začal vyostřovat po pokusu o vraždu čtyř ministrů (tzv. gang čtyř), kteří stáli na straně prezidenta Tarákího. Jedním z nich byl právě Babrak Karmal, který se později stal prezidentem Afghánistánu. Následovalo přetahování o to, kdo bude vládnout. Samotná pře se neobešla bez ztráty na lidských životech. Byl to však již předvečer války. Amín dal Sovětům slib, že pokud se dostane k moci, prezidenta nezavraždí. Tou dobou již bylo v Afghánistánu více jak jeden tisíc sovětských vojáků, převážně výsadkových, a jednotek SPECNAZ.

Začátkem října 1979, v té době již vládnoucí, Amín přesvědčoval sověty, že prezident Tarík je v pořádku v domácím vězení. V tu samou dobu ho již jeden ze strážců dusil polštářem ve věznici Pol i Čarchí. Ještě téhož večera oznámila tisková agentura, že prezident Tarákí zemřel v důsledku vážné nemoci. Když se tuto informaci dozvěděl Leonid Brežněv, následovala prudká reakce, která se stala mocným impulsem na svržení „samozvaného“ prezidenta Amína. KGB dostala rozkaz připravit plán na svržení nového prezidenta a nahradit ho novým prosovětským funkcionářem. Tím nebyl nikdo jiný než bývalý ministr Babrak Karmal, kterého se po neúspěšném atentátu ujala KGB. Následně zahájila sovětská 40. armáda operaci pod názvem „Bouře 333“, což byl krycí název pro invazi do Afghánistánu, která začala 25. prosince 1979.

Operaci Bouře 333 ovšem provázely od samého počátku nesnáze a nejasnosti v rozkazech. Celá akce začala útokem na Amínův prezidentský palác. Samotný Amín, včetně jeho syna a představitelů vlády, byl otráven šest hodin před začátkem operace. O neinformovanosti všech zúčastněných stran operace dokládá fakt, že Amín byl resuscitován sovětským lékařem, který neměl ani ponětí o plánovaném odstranění hlavy

státu. Nicméně jak Amín, tak lékař, byli ihned po dobytí paláce zastřeleni příslušníky speciálních sil. Zda úmyslně či náhodou, je dodnes předmětem spekulací.

Navzdory těmto počátečním zmatkům a mimořádně závažným nedostatkům v komunikaci mezi jednotlivými vojenskými prvky, představovala operace na ovládnutí paláce a Kábulu velký úspěch. Elitní jednotky se zmocnily kontroly nad vládními úřady, důležitými zařízeními a dalšími klíčovými objekty během několika hodin. Seskupení ozbrojených sil, oficiálně nazývané Omezený kontingent sovětských vojsk v Afghánistánu se 27. a 28. prosince valilo do nitra země. Budoucí afghánský prezident Babrak Karmal se vracel do země v konvoji směřující do Kábulu, kam dorazil 28. prosince. Toho samého dne oznámil kábulský rozhlas v ruském jazyce, že Amín byl odsouzen jako nepřítel lidu a popraven. Během jednoho týdne bylo v zemi 750 tanků a 2100 bojových vozidel. Do konce měsíce bylo v Afghánistánu 80 000 sovětských vojáků.

V prvních měsících války se vojáci s nepřítelem střetávali velice sporadicky, a to převážně z důvodu zimního období. Což se rapidně změnilo s příchodem jara a léta. Klasický nepřítel byl obyčejný rolník, který uposlechl svého duchovního (Mullu) a vyhlásil okupantům takzvaný džihád neboli svatou válku. Tito většinou rolníci se začali nazývat Mudžahedíni a vedli otevřený boj proti vojenskému gigantu, což sovětská armáda v té době bez pochyby byla. Mudžahedíni zpravidla operovali ve skupinkách po 10 až 30 bojovnících a přepadali zásobovací, ale i bojové kolony a jednotky ze zálohy. Samotná 40. armáda byla tímto typem odporu zpočátku částečně zaskočena a překvapivě těžce hledala způsoby efektivní reakce na tento druh partyzánského válčení. Rebelové, jak jim říkali Sověti, začali během prvních let války dostávat stále větší a větší zahraniční pomoc, ale k opravdovému obratu došlo v roce 1986, kdy jim USA dodaly střely země – vzduch. To způsobilo ve vzdušných silách sovětské armády a především na do té doby proti mudžahedínům velmi efektivnímu vrtulníkovému letectvu vážné ztráty. Vzdušné síly SSSR musely kompletně přehodnotit taktiku a způsob vedení boje. Než se tomu však stalo, zaplatily za to cenu v podobě více než 150 helikoptér sestřelených rebely (celkem ale ztratili 333 vrtulníků). Tímto zvratem a za podpory „poradců“ z jiných zemí, byli povstalci v druhé fázi konfliktu schopni operovat dokonce i na sovětském území, kde přepadali pohraniční hlídky, a v podstatě demonstrovali svoji schopnost a odhodlanost. Na druhou stranu Sověti podnikli celkem

devět masivních operací v údolí Pandžír za účelem odstranit několik vůdců rebelů, kteří získali neskutečnou důvěru a obdiv místního obyvatelstva. Přes dílčí taktické úspěchy nedosáhli strategické převahy a dokonce s místními vůdci začali vyjednávat.

Kremelské vedení, které si stále ještě neuvědomovalo, že začít válku je obtížnější než jí ukončit, nařídilo zastavení všech útočných operací v Afghánistánu od ledna 1987. Stažení veškerých vojsk se jevilo jako velice nesnadný úkol. Počátkem roku 1988 začalo být pro sovětské plánovače „vyproštění“ vlastních ozbrojených sil z Afghánistánu důležitější než podoba režimu, který zemi zůstane po jejich odchodu. Moskva požádala o pomoc Pákistán a USA, jenže vyjednávání uvázla na mrtvém bodě. Samotné USA nevěřily Sovětům, že to myslí vážně, a považovaly tento „slib o stažení“ za pouhý úskočný manévr.

Navzdory všem pochybám začalo dne 15. května 1988 vyklízení hlavních posádek ve větších městech. Toto opouštění bojových pozic a posádek bylo provázeno stálými boji a přestřelkami, a bylo to hořké završení všech hrůz tohoto konfliktu. Toto potvrzuje fakt, že samotná ústupová operace pod názvem „Tajfun“ začala tři dny trvajícím bombardováním pozic poblíž Salanžského tunelu. Tato operace vyprovokovala mudžahedíny k zuřivým útokům na ustupující kolony. Po těchto útocích vystavovali mrtvá a zohavená těla sovětských vojáků podél ústupové trasy. 15. února 1989 přešel po mostě Družby do Uzbekistánu transportér vezoucí tělo parašutisty, který se považoval za posledního padlého vojáka v tomto desetiletém konfliktu. Krátce nato zastavil uprostřed mostu tank a z něj vystoupil generál Boris Godanov, aby oficiálně jako poslední voják opustil Afghánistán.

Toto shrnutí Sovětsko – Afghánského konfliktu nám pomůže se orientovat v následujících řádcích mé práce, jelikož současné působení koaličních armád na území Afghánistánu je v mnoha aspektech podobné, ne-li shodné. Tak jako se Sovětský svaz nedokázal poučit z amerického Vietnamu, tak se opět západní armády nedokázali poučit ze Sovětsko – Afghánského konfliktu. Nerozmanitější formy asymetrického bojiště byly a stále jsou používány právě zde v Afghánistánu.

Závěrem této kapitoly je nutné dodat, že po odchodu všech Sovětských jednotek z Afghánistánu zdaleka nenastal očekávaný mír. Prakticky ihned vypukly kmenové války o moc nad bezvládnými provinciemi. Nepřátelé Sovětského svazu se přes noc stali spojenci USA a někteří z nich absolvovali různé kurzy a školy povstaleckého boje

přímo na území spojených států. Mezi nejznámějšího povstalce, kterému se dostalo této pozornosti, byl Usama Bin Ládín.

Toto krvavé a násilné bezvládí ukončilo až hnutí Taliban, které začalo drastickou formou prosazovat Islám a jeho radikální podoby. Tato doba byla obzvláště krutá, nicméně země po mnoha staletích měla jednoho vůdce, kterému se podřizovali všichni. Éra Talibanu byla zpečetěna 11. 9. 2001, kdy se tato organizace podílela na teroristických útocích proti USA. Odveta na sebe nechala čekat o něco déle než jeden měsíc a probíhá až do dnešních dnů.

2 POUŽITÍ SÍLY NA ASYMETRICKÉM BOJIŠTI – AFGHÁNISTÁN

Použití síly bylo, je a vždy bude krajní řešení. Může to být způsob domoci se bezprávi, způsob jak uchopit moc, či se obohatit. Násilí a jeho použití jde ruku v ruce s vývojem lidstva a způsob jeho použití je jeden ze znaků evoluce lidské rasy. Člověk se ve vývoji zbraní dostal již tak daleko, že dokáže vymítit vše živé na zemi. Veškeré kroky použití síly mají své aspekty a dopady. V následující kapitole se zaměřím na použití síly z hlediska vzdušných sil a na reálné využití pravidel použití síly. Jako modelová země opět poslouží Afghánistán a to z důvodu častého používání vzdušné podpory v pozemním konfliktu. Afghánistán stále řadíme mezi nejvýznamnější modelový příklad asymetrického bojiště. Pokud v budoucnu budou obdobné konflikty, jako byl Irák (2003 – 2010) a Afghánistán, tak se zcela jistě bude vycházet právě z těchto konfliktů v těchto zemích. V novodobé historii se jedná o jedno z masivních nasazení silných západních armád proti relativně primitivně vyzbrojenému a organizovanému nepříteli. Operace v obou zmiňovaných zemích měly obdobný scénář a nesly se v duchu podcenění protivníka od samého počátku. Pokaždé se silnější hráč, tedy západní armády uspokojily snadným vítězstvím, ale již chyběl dlouhodobý koncept na rozvoj země. Na konci se stali z osvoboditelů okupanti a tento obraz okupace se pomalu, ale jistě vkradl i do podvědomí lidí v domovských zemích těchto armád.

Právní aspekty všech konfliktů jsou dnes vnímány zcela odlišně než dříve. Dá se usuzovat, že dnes má diplomacie daleko větší prostor než v dřívějších válečných konfliktech. Když už na samotný konflikt dojde, je mezinárodní humanitární právo a pravidla použití síly k dispozici každému veliteli s množstvím odborných poradců a to do velitelů malých jednotek včetně. Když se zamyslíme nad nařízením, že první reakci velitele napadené jednotky by měla být snaha se odpoutat z kontaktu, pokud to situace dovoluje, a ne se snažit nepřítele eliminovat, tak se naskytne otázka, proč se vlastně vede bojová činnost. Přesto může i takový postup být efektivní, je-li používán s jasným záměrem. Tento příklad je velice jednoduchý, jenže v reálu hraje roli daleko více faktorů majícím vliv na konečné rozhodnutí velitele. Každopádně fakt, že jednotka pracuje a vnímá pravidla k použití síly je bezesporu krokem vpřed od nekoordinované bojové činnosti, kde vznikal prostor pro vedlejší ztráty. Tyto vojenské směrnice,

mnohdy mylně chápané jen jako právní aspekty veliteli v nemalé míře rozhodovací činnost komplikují, a v některém případě více či méně důvodně omezují. Avšak správnou aplikací těchto pravidel se velitel vyvaruje pozdějších možných obvinění.

Dále umožňují strategickému stupni prosazovat takovou taktiku, která na úrovni malých jednotek umožní působit efektivně na těžiště protivníka. Tímto těžištěm není v asymetrickém prostředí samotný protivník (jak se nesprávně domnívající laici a překvapivě i mnoho vojáků) ale místní obyvatelstvo. Bez podpory místního obyvatelstva se totiž praktický žádná protipovstalecká operace vyhrát nedá.

V následujících řádcích se nebudu zabývat detaily mezinárodního práva, nýbrž se zaměřím na použití vzdušných sil na asymetrickém bojišti, přičemž se pokusím zároveň zohlednit základní pravidla mezinárodního humanitárního práva na pozadí tzv. pravidel o použití síly na asymetrickém bojišti za účelem eliminace nekonvenčně bojujícího nepřítele.

2.1 Vzdušné síly na asymetrickém bojišti a jejich integrace v pozemních operacích

Vzdušné síly, ať už v podobě klasického letectva nebo bezpilotních prostředků (dále jen UAV), hrají ve většině moderních konfliktů zásadní roli. Od konce druhé světové války se taktika a nasazení letectva radikálně změnila. Bylo opuštěno od velkých bombardovacích svazů a od kobercového bombardování. Úkol dnešního letectva je zcela ovládnout vzdušný prostor nepřítele a potom přesnými zásahy, za minimalizace vedlejších ztrát, likvidovat strategické cíle, jako je infrastruktura, komunikační uzly, centra řízení a velení, a celá řada dalších cílů. Toto je pojetí konvenčního způsobu použití letectva v současnosti. Avšak na asymetrickém bojišti se úloha vzdušných sil mění a stává se mnohem složitější, jak již z důvodu minimalizace vedlejších ztrát, nebo co se pravidel o použití síly týče. Důvod je jediný. Je mnohem obtížnější účinně eliminovat malé jednotky povstalců než „běžné“ cíle mnohdy velice snadno identifikovatelné.

Získat nadvládu ve vzdušném prostoru je klíčový úkol v každém druhu operací, nebo konfliktů. Z několika posledních konfliktů (Irák, Afghánistán, Libye), zcela jasně vyplývá značně převyšující síla koaličních uskupení a v podstatě jasná bezmocnost

samostatných „agresorů“ takové síle, konvenčním způsobem, vzdorovat. V posledních několika desetiletích však dochází k bezvýhodným situacím. Leteckým úsilím je zlomen jakýkoliv odpor protivníka v podobě regulární armády, či síly. Následně koaliční síly zabřednou do dlouhé a bezvýhodné guerillové války, asymetrického bojiště.

Na tomto bojišti slouží letecké síly v podstatě k několika úkolům, od přepravy vojsk na bojiště, přes evakuaci raněných až po přímou leteckou podporu konče. Z hlediska asymetrického bojiště bychom se zabývali v následujících řádkách přímou leteckou podporou, což je v anglickém jazyce Close Air Support (dále jen CAS).

CAS hraje v dnešních konfliktech zcela zásadní roli. Podstata CAS spočívá v dokonale sehrané součinnosti bojového letounu a předsunutého leteckého návodčího na zemi. Dle dokumentu NATO ATP 3.3.2.1.(C) je CAS vzdušný úder proti nepřátelskému cíli, který je v těsné blízkosti vlastních jednotek kde každý úder vyžaduje detailní integraci každého úderu vzhledem k palbě a manévru vlastních sil (2011 s. 1 - 2). Klíčovou osobou v koordinaci této podpory je předsunutý letecký návodčí (dále jen FAC, nebo JTAC), kterého dokument ATP 3.3.2.1.(C) definuje jako: „ *speciálně trénovanou a kvalifikovanou osobu, která je s pozemními jednotkami v prostoru operace, nebo na řídicím stanovišti, za účelem plánování, integrace a řízení přímé letecké podpory ve prospěch pozemního velitele*“ (ATP 3.3.2.1.(C) s. 2 - 1).

Na asymetrickém bojišti je tato spolupráce nezbytná pro úspěch každé operace, ve které působí vzdušné síly ve prospěch pozemních sil. Předsunutý letecký návodčí se pohybuje s pozemními jednotkami v přední línii. Jeho hlavním úkolem je být poradcem velitele pozemního elementu a v případě potřeby zavolat vzdušnou podporu. Zároveň je FAC kvalifikovanou osobou se zásadním podílem odpovědnosti za správnou implementaci pravidel o použití síly. Pokud jakýkoliv s těchto faktorů selže, je zde vysoké riziko vlastních ztrát popřípadě ztrát na straně civilistů. V novodobých konfliktech se objevila naléhavá potřeba minimalizovat tyto vedlejší ztráty. Z toho vyplývá, že úloha FAC není jen navést bojový letoun na správný cíl, ale i vyhodnotit vedlejší ztráty a za souhlasu pozemního velitele se správně rozhodnout a efektivně neutralizovat daný cíl. Nutno dodat, že neutralizace cíle není vždy konečná fáze navedení bojového letounu. Efektivní je i odstrašení nepřítele a přerušování kontaktu.

Pravidla o použití síly, o kterých pojednává jedna z následujících kapitol, mají ve fázi schvalování útoku zásadní postavení a jsou jedním z limitujících faktorů, ne však absolutně svazujícím. Tyto pravidla se v zásadě neliší pro použití konvenčního bojového letounu bezpilotních prostředků, nebo dělostřelectva. O tom jak a za jakých okolností daný cíl eliminovat rozhoduje systém schvalování použití síly a ve své podstatě se odvíjí od vážnosti situace (jednotka v přímém kontaktu s nepřítelem), nebo od důležitosti cíle. V druhém případě se v naprosté většině jedná o likvidaci strategických, nebo důležitých cílů (osob) aniž by jednotka byla v přímém ohrožení. Tyto útoky však potřebují dokonalé plánování a jsou velmi často schvalovány na nejvyšších (strategických) stupních velení. V našem modelovém příkladu, Afghánistánu, funguje souhra CAS a pravidel o použití síly přesně dle výše popsánoho scénáře.

Tento konflikt trvá již více než 12 let a je jasné, že přitahuje mediální pozornost. Avšak tento druh mediální pozornosti má většinou negativní vliv na koaliční jednotky ISAF (International Security Assistance Force), jelikož media většinou informují o ztrátách na životě civilistů při operacích NATO. Vzniká tak ve skutečnosti zcela zkreslený obraz. Dle zcela objektivních statistik OSN způsobují afghánské bezpečnostní síly a ISAF jen výrazně menší část civilních úmrtí, než povstalci. Ve skutečnosti 75-80% civilních ztrát způsobují povstalci a to navíc zcela záměrně, zpravidla se jedná úmyslná zabití, čili vraždy. Naopak v případě afghánských bezpečnostních sil vznikají civilní ztráty zpravidla jako neúmyslný vedlejší důsledek bojových operací. V případě sil ISAF jsou vedlejší ztráty prakticky výhradně neúmyslné, případné excesy jsou naprostou výjimkou. Mediální obraz i v západních zemích však prakticky výhradně tvoří zprávy o incidentech způsobených silami ISAF, které ve skutečnosti tvoří tu jednoznačně nejmenší část vedlejších ztrát nezúčastněných civilistů. Tento mediální obraz ovlivňuje podporu veřejnosti na účasti jednotlivých států v této koalici a následně i politickou scénu.

Dále omezím záběr práce na aplikaci pravidel použití síly pro použití „konvenčního“ letectva na asymetrickém bojišti, se kterým jako předsunutý letecký návodčí mám přímou zkušenost. Nezabývám se s nasazením UAV, které spadá v drtivé většině pod samostatné velení armády USA.

2.2 Mezinárodní humanitární právo/ právo ozbrojeného konfliktu

Konflikty všeho druhu jsou staré jako lidstvo samo. Od samého počátku válčení se vyvíjí pravidla různé povahy upravující aspekty s válkami spojenými. Tato pravidla se zabývají jak vymezením důvodu, kdy lze k válce sáhnout, přes zásady pro její zahájení či ukončení – *ius ad bellum*, tak v jisté míře způsoby jejího vedení *ius in bellum*.

Až do poloviny 19. století se války vedly jen s dílčími ohledy na osoby nezúčastněné a na osoby vyřazené z boje. Jednalo se však o právně zpravidla neinstucionalizovaná obyčejová pravidla. V mnoha případech pak skutečně platilo Cicerovo „ve válce právo mlčí“. V 19. Století však přichází H. Dunant a daří se mu přesvědčit světové velmoci k uzavření mnohostranné úmluvy a tak se rodí mezinárodní humanitární právo.

Mezinárodní humanitární právo (MHP) je specifická oblast mezinárodního práva veřejného. Část MHP se překrývá se starším pojmem „válečné právo“. V současnosti se zejména v prostředí ozbrojených sil prosazuje pojem právo ozbrojeného konfliktu. Cílem MHP je chránit v době ozbrojeného omezit následky konfliktu, jejichž působení není nezbytné pro dosažení vojenských účelů. Hlavní myšlenka není války zakázat (legálnost vzniku konfliktu MHP vůbec neřeší), ale udržet následky ve stanovených mezích. Je nezbytné v každé době zajistit respektování důstojnosti lidské bytosti a učinit vše pro předcházení nebo alespoň zmírnění utrpení všech, kteří nejsou přímí účastníci konfliktu. Toto se vztahuje i na ty, kteří byli z konfliktu vyřazení v důsledku nemoci, zranění či zajetí.

Dle M. Jukla můžeme Mezinárodní humanitární právo vymezit jako soubor norem mezinárodního práva upravujících způsob vedení ozbrojených konfliktů za účelem zmírnění lidského utrpení způsobeného ozbrojeným konfliktem a poskytování ochrany vybraným skupinám osob v době ozbrojeného konfliktu, a to především těm, které se přímo neúčastní boje nebo z něj byly vyřazeny (2011, s. 179).

Organizace, které byly svěřeny významné úkoly při ochraně, respektování a naplňování MHP je Mezinárodní výbor Červeného kříže. Tato organizace na popud H. Dunanta svolala v roce 1864 diplomatickou konferenci v Ženevě, kde se zrodil základ

MHP. V současnosti je nejdůležitějším výsledkem mnohonárodnostního úsilí zejména rozsáhlý systém čtyř Ženevských úmluv o ochraně obětí ozbrojených konfliktů a dvou Dodatkových protokolů. Ženevské úmluvy a jejich Dodatkové protokoly nejsou jedinými smlouvami MHP – úplný výčet zahrnuje od roku 1864 do současnosti desítky smluv a norem, které však mají různou míru důležitosti a některé z nich jsou již historicky překonané.

Při vedení ozbrojeného konfliktu proti sobě stojí vždy dva rozdílné zájmy. Na jedné straně to je snaha násilnými prostředky přemoci protivníka a na straně druhé snaha omezit lidské utrpení a ochránit osoby přímo se neúčastnící se boje. Zde lze hovořit o střetu dvou základních zásad ovládajících ozbrojený konflikt. Jedná se o zásadu válečné účelnosti a zásadu humanity.

Dle M. Jukla zásada válečné účelnosti, vychází z toho, že zlomení odporu protivníka je cílem války, uznává, že tohoto cíle lze dosáhnout poškozováním protivníka všemi k tomu účelnými prostředky, zejména též použitím ozbrojené síly. Tato zásada není vyjádřena v žádné specifické normě mezinárodního práva (2011, s. 179).

Dále rozpoznáváme zásadu humanity (lidskosti), která dle M. Jukla vyjadřuje přesvědčení, že válečné násilí (násilí provázející ozbrojený konflikt) není neomezené – nesmí zasahovat ty, kteří nejsou na konfliktu přímo účastni nebo z něj byli vyřazeni, nesmí jeho účastníkům působit nadměrné útrapy (tj. aby konflikt byl humanizován). Tato zásada, jako obecná zásada humanitárního práva, prolíná všechny normy MHP (2011, s. 180).

Tento střet dvou zásad důležitým ale nikoliv jediným obsahem norem MHP. Pro pochopení mezinárodního humanitárního práva, potažmo práva ozbrojeného konfliktu se uvádí 6 základních definic. Dle M. Jukla to jsou:

1. zásada rovnosti stran konfliktu
2. zásada rozlišování
3. zásada vojenské nezbytnosti
4. zásada přiměřenosti
5. zásada omezenosti volby prostředků a způsobů vedení boje
6. zásada nestrannosti (2011, s. 179)

Zásada rovnosti stran konfliktu: „*obě strany jsou si za všech okolností rovny v právech a povinnostech plynoucích z mezinárodního humanitárního práva*“ (Jukl 2011, s. 179). Dále dle Jukla jde o zásadu přímo vyplývající z účelu mezinárodního humanitárního práva, kterým jsou humanitární ohledy vůči osobám podílejících se na ozbrojeném konfliktu a vytvářejí nezbytný předpoklad pro jeho naplnění (2011, s. 179)

U zásady rozlišování platí, že: „*každá strana konfliktu je povinna rozlišovat mezi osobami a objekty civilními na jedné straně a objekty vojenskými na straně druhé s tím, že útok je přípustný jen proti příslušníkům ozbrojených sil s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu a proti objektům vojenským. Útok nadále není přípustný proti osobám vyřazeným z boje v důsledku nemoci, či zajetí. Osoby chráněné před útokem ztrácí nárok na tuto ochranu jen v případě, kdy se účastní přímo nepřátelství a jen po takovou dobu. Způsob a prostředky vedení boje musí být zvoleny tak, aby zaručily omezení následků útoku na vojenské objekty a osoby*“ (Jukl 2011, s. 180). Nicméně na asymetrickém bojišti je velice složité a mnohdy nemožné identifikovat potencionální cíl a zajisti tak minimální vedlejší ztráty. Kdy je možno aplikovat sílu v takovémto případě nám pomáhají definovat pravidla k použití síly (ROE).

Zásada vojenské nezbytnosti říká, že: „*násilí požívané v ozbrojeném konfliktu musí být omezeno na takové, jež mezinárodní humanitární právo explicitně nezakazuje a které je skutečně za převažujících okolností nezbytné k dosažení legitimního vojenského účelu*“ (Jukl 2011, s. 180). Někdy se o této zásadě hovoří jako o zásadě vojenské nutnosti. V případě asymetrického bojiště je opět velice složité tuto zásadu aplikovat, jelikož nepřítel často útočí ze zálohy, nebo pomocí improvizovaných nástražných zařízení a velitel jednotky není schopen určit, zdali bude útok pokračovat, nebo se jednalo a jednorázovou akci. Proto se v reálu velice často stává, že při kontaktu s nepřítelem je povolávána letecká, či jiná podpora a přitom nepřítel disponuje pouze dvěma či třemi povstalci. Nicméně i v těchto případech je velitel povinen řešit a aplikovat pravidla o použití síly tak, aby minimalizoval vedlejší ztráty a zasáhl pouze nepřítele. Paradoxně zde dochází k používání mezinárodního humanitárního práva na osoby, povstalce, kteří nenaplnují status legitimního příslušníka ozbrojené složky.

Zásadou přiměřenosti se rozumí: „*nejsou přípustné útoky, u nichž se dá očekávat, že mohou způsobit ztráty na životech chráněných osob, jejich zranění nebo poškození chráněných objektů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou*

vojenskou výhodu“ (Jukl 2011, s. 181) Dále Jukl říká že: „každý útok, i když je namířen, jak požaduje zásada rozlišování, nikoli na chráněné osoby a objekty, ale na osoby a objekty vojenské, může způsobit nezamýšlené ohrožení i chráněných osob a objektů. Pokud by však možné ztráty na chráněných osobách a objektech převyšovaly konkrétní a přímou výhodu, kterou útočící od daného útoku může objektivně očekávat, je takový útok zakázán“ (Jukl 2011, s. 181) Z toho co bylo prozatím řečeno jasně a srozumitelně vyplývají určité zásady, které lze jednoznačně dodržovat na konvenčním bojišti.

Na asymetrickém bojišti, jehož pojmovým znakem je právě diametrální odlišnost užívaných prostředků je jednou z výhod „slabšího“ protivníka fakt, že je velmi obtížné jej identifikovat mezi civilním obyvatelstvem. V praxi dochází např. k situacím, kdy koaliční jednotka s úkolem zničit výrobu nástražných zařízení musí komplikovaně zjišťovat, zdali se v budově nenachází civilní obyvatelé, kteří mnohdy spolupaticipují na nelegální činnosti, nicméně se přímo nepodílí na bojové činnosti. Například zabití Usamy Bin Ladina bylo z hlediska dlouhodobé strategie mimořádně důležité, avšak při jeho likvidaci zamřeli i civilisté. Velitelé na několika úrovních řetězce velení v takových případech musí v souladu s principy vojenské nezbytnosti a přiměřenosti ověřovat, zda konkrétní vojenská výhoda ospravedlní případné kolaterální škody. Zde hovoříme o strategické hodnotě a jsou případy, kdy lze zabitím několika nevinných dosáhnout zásadní vojenské výhody, nebo zachránit tisíce jiných životů.

Zásada omezenosti volby prostředků a způsobu vedení boje jasně definuje že: „způsoby a prostředky vedení boje nejsou neomezené. Nesmí působit nadměrná zranění nebo útrapy“ (Jukl 2001, s. 182). Na základě této zásady je celá řada zbraní, nebo munice, zcela zakázána. Zajímavostí je jistě to, že tato zásada je jednou z nejstarších na světě. Kodifikována byla poprvé na Petrohradskou deklaraci. Jako konkrétní příklad můžeme uvést zákaz používání jedu, což pochází již z dob starověku.

Poslední, ne však důležitostí je Zásada nestrannosti, která říká že: „při aplikaci mezinárodního práva je při zacházení s civilními osobami vyřazenými z boje zakázáno jakékoli nepřiznivě rozlišování založené na příslušnosti ke straně konfliktu, rase, barvě pleti, pohlaví, jazyku, náboženskému vyznání, politickému či jinému přesvědčení, národnosti, státní příslušnosti, sociálním původu, majetku, rodu či jinému podobnému znaku“ (Jukl 2011, s. 182). Tyto zásady jsou na asymetrickém bojišti, jako je například Afghánistán, samozřejmě dodržovány. Nicméně jedná se o tzv. vnitřní ozbrojený

konflikt, v rámci kterého je běžné, že druhou stranou jsou právě povstalci s obecně nižší úrovní disciplíny a mnohdy i nižším povědomím o závazcích plynoucích z MHP ti, kteří MHP „nevědomky“ aplikují ve velkém měřítku. V takovém prostředí si musí konvenční síly uvědomit, že výhody povstalců (např. horší možnost je identifikovat) jsou kompenzovány silnějšími stránkami konvenčních armád. Těmi je zpravidla výrazná technologická převaha a početní převaha. Povstalci se v takovém případě snaží využít výhody konvenčních sil proti nim samým. Čili např. vyprovokovat použití palebné převahy konvenčních sil tak, aby způsobily kolaterální škody. Takový fakt pak zneužijí mediálně a získávají obyvatelstvo na svou stranu. Po vojenské stránce pak nehraje roli, že povstalci většinou utrpí několikanásobně vyšší ztráty. Otázkou však zůstává, jak dlouho se dá reálně udržet disciplinovanost v dodržování těchto zásad ze strany koaličních jednotek, zvláště když se jedná o mnoholetý konflikt.

Adresátem humanitárního práva je vždy stát. Prameny MHP jsou dvojího charakteru. Jsou to mezinárodní smlouvy, což je hlavní pramen v dnešní podobě a mezinárodní obyčeje, které ve velké míře přetrvávaly do začátku 20. stol. Mezinárodní humanitární právo se dělí na dvě nejznámější práva. První Ženevské právo je právo humanitární, které slouží k ochraně obětí ozbrojených konfliktů (kombatantů vyřazených z boje (ranění v boji apod.) a samozřejmě civilistů. Druhým odvětvím je právo Haagské, které upravuje postavení stran v ozbrojeném konfliktu a definuje práva a povinnosti válčících stran. Jakousi pojistkou k efektivnosti dvou výše zmíněných práv je tzv. právo New Yorské, které má k dispozici sankční a podpůrné prostředky.

Oblast mezinárodního humanitárního práva se dynamicky rozvíjí v posledních 50- ti letech. V médiích tolikrát přepírané zabíjení pomocí bezpilotních prostředků je svým způsobem krok vpřed ke zmírnění utrpení nezúčastněných osob, protože oproti mediálně prezentovaným mýtům ve skutečnosti kolaterální ztráty způsobují jen velmi nízké, často vůbec žádné. Zabíjení bude stále zabíjení a je jedno jakým způsobem usmrtí člověk člověka, pořád bude na konci smrt a slabost lidské rasy. Účelem MHP je omezit utrpení nevinných a dát naději na přežití těch, co jsou v boji oběťmi.

2.3 Právní normy v ozbrojených složkách České republiky

Pro občany České republiky (ČR) je základem ústavní zákon 1/1993 Sb. Ústava ČR a ústavní pořádek zahrnující všechny ústavní zákony (například ústavní zákon 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR). Ostatní národní právní normy jsou podřízeny ústavnímu pořádku dle článku 10. Ústavy ratifikované mezinárodní smlouvy mají přednost před českým národním právem. Činnost ozbrojených sil se řídí článkem 43. Ústavy, která vymezuje pravidla používání vlastních i koaličních ozbrojených sil. Pravomoci k použití ozbrojených sil jsou závislé na schválení moci zákonodárné. Vláda jako moc výkonná je oprávněna k nasazení ozbrojených sil jen v některých případech a jen po dobu 60 - ti dnů, zákonodárná moc může toto rozhodnutí potvrdit, nebo zrušit. Ozbrojené síly České republiky tedy nelze použít proti vůli zákonodárné moci.

Ozbrojené síly se řídí zákonem 221/1999 Sb. o vojácích z povolání, který byl několikrát upravován a v současné době se očekává tolik potřebná novela. Tento zákon doplňuje ustanovení zákona 219/1999 Sb. a specifikuje plnění úkolů ozbrojených sil. Tento zákon, mimo jiné, obsahuje základní definice vojáka (§2) dále pak výkon služby a odpovědnost vojáka.

Dále máme zákon 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR, který ukládá paragrafem 16 ministerstvu obrany zodpovědnost za obranu České republiky. Neméně důležitý je zákon 219/1999Sb, který specifikuje nakládání s vojenským materiálem (včetně zbraní), a to v §31 tohoto zákona. Použití síly v českém právním řádu řeší Trestní zákon 40/2009Sb. Trestní zákon se vztahuje na příslušníky ozbrojených složek a Armáda České republiky (dále jen AČR) a aplikuje se i v zahraničních operacích. V ustanovení §4 „Zásada teritoriality“ je řešena aplikovatelnost zákona na území ČR. Následně v odstavcích 2, 3, a 4 je ošetřena aplikovatelnost zákona pro činy přesahující hranice ČR nebo zasahující do ČR z ciziny.

Pro všechny příslušníky ozbrojených sil jsou z Trestního zákona nejdůležitější a závazné §375 „*Neuposlechnutí rozkazu*“ a §395 „*Nesplnění bojového úkolu*“, který pojednává o dezerci a odepření použití zbraně. Příslušníci Armády České republiky jsou běžně nasazováni do zahraničních operací v oblastech probíhajících ozbrojených konfliktů. Vzhledem k vývoji mezinárodního bezpečnostního prostředí se dnes jedná o

jejich zapojení zejména do tzv. vnitrostátních ozbrojených konfliktů (např. Kosovo, Afghánistán). Zapojení příslušníků AČR do tzv. mezinárodních ozbrojených konfliktů je výjimkou (např. 1. válka v Zálivu), neboť naprostá většina ozbrojených konfliktů, které v současnosti probíhají, má charakter nikoliv mezinárodního, ale vnitřního ozbrojeného konfliktu. Současná právní úprava výslovně neupravuje žádný specifický stav mimo nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav, ani neobsahuje úpravu způsobu plnění úkolů v prostředí ozbrojených konfliktů mimo uvedené stavy.

Do dalších právních norem ČR lze zahrnout ratifikované mezinárodní smlouvy. Tyto smlouvy mají dle článku 10 Ústavy ČR aplikační přednost a jsou tím nadřazeny zákonům ČR. Příkladem je např. Washingtonská úmluva ale především normy mezinárodního humanitárního práva závazné pro ČR

Charta OSN je základní dokument, ke kterému se vztahují vzájemné vztahy mezi státy. Pro ozbrojené složky je základem Rada bezpečnosti a její rezoluce. Rozhodnutí rady bezpečnosti jsou pro členské státy závazné. Rada bezpečnosti svojí rezolucí přímo rozhoduje (dle článku 39), zda došlo či nedošlo k porušení bezpečnosti mezi státy. Pokud ano, uděluje rozsah mandátu pro opatření k obnovení pořádku (např. článek 42. Upravující mezinárodní mírové operace).

Washingtonská smlouva (čl. 5) se konkrétně odvolává ve svých člancích o použití síly na článek 51 Charty OSN, ve kterém je stanoveno že: „*Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoliv podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti*“ (Charta OSN, čl. 51.)

Členství ČR v Severoatlantické alianci (dále jen NATO) a Evropské unii (dále jen EU) nás zavazuje systémem kolektivní obrany a umožňuje použít sílu ve prospěch spojence dle článku 5 Washingtonské smlouvy. Článek 5 Washingtonské smlouvy říká: „*Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě*

nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznání článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněna v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti“. (Washingtonská smlouva 66/1999 Sb., článek 5).

Smlouva o Evropské unii specifikuje společné použití síly v 2. Části konkrétně v článku 42.7, který, na rozdíl od NATO, zavazuje členský stát použít veškeré prostředky, které jsou v jeho moci při obraně spojení před napadením. V článku je doslova uvedeno: „*Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států*“ (Smlouva o Evropské unii, článek 42.7.)

Z právního hlediska tak vzniká na první pohled paradoxní situace, kdy se např. v případě současného nasazení AČR v Afghánistánu z hlediska mezinárodního práva ČR účastní vnitřního ozbrojeného konfliktu, avšak z hlediska vnitrostátního práva ČR nejsou důvody deklarovat stav ohrožení státu nebo válečný stav, přičemž jiný stav pro obdobné účely právní řád ČR nezná. Příslušníci AČR tak plní bojové úkoly, mnohdy se nacházejí prakticky v permanentní bojové situaci a jsou neustále přímo ohrožováni bojovou činností nepřítele, avšak právní a zejména vnitřní předpisy MO jsou nastaveny takřka výhradně na činnost v „ideálních“ mírových podmínkách, navíc v prostředí ČR.

Z výše uvedených faktů je evidentní, že kolektivní obrana je dnes nedílnou součástí naší společnosti. V minulosti již několik obdobných paktů existovalo, ale ne v tak globálním měřítku. Nakolik jsou tyto „novodobé“ smlouvy a dohody efektivní ukáže, nebo snad neukáže, až budoucnost, jelikož zatím nebylo nutno žádnou z těchto dohod použít naplno proti „opravdovému“ nepříteli. Důvodem je trend současných

bezpečnostních hrozeb, který se soustřeďuje na malé regionální války pod vedením osob, které jsou velice obezřetní v jakémkoliv porušení suverenity států zahrnutých ve smlouvách kolektivní obrany. Reálný konflikt od jiné světovou mocností nám v současné době nehrozí, a tudíž teroristické útoky leckdy svádí ke zneužívání těchto dohod, obzvláště článku 5. Washingtonské dohody.

Názorným příkladem může být protiteroristická kampaň pod vedením USA, která vznikla po útocích na Světová centra v roce 2001. Čin to byl jistě tragický, nicméně zatáhnout celý svět pod hlavičkou Washingtonské dohody do vleklé, nákladné a bezvýsledné války byl krok ne zcela promyšlený, co se dlouhodobé strategie týče.

2.4 Pravidla použití síly

V kapitole pravidla použití síly je vycházeno převážně z vlastních zkušeností a ze semináře „Legal aspects of ROE, Afghanistan“, který probíhal v roce 2011 v Olomouci pod vedením vojenských právníků armády USA a Armády české republiky. V roce 2012 jsem se toho semináře opět zúčastnil a to jako přednášející na téma „Implementace ROE v Afghánistánu“. Dále zde jsou použity citace, či odkazy z vojenské příručky „Pravidla použití síly – příklady“, která byla vytvořena ve Vyškově v roce 2012 za účelem obeznámení pozemních velitelů s problematikou ROE. Dokument tohoto druhu chyběl v přípravě velitelů malých jednotek popřípadě vojáků pracujících v oblasti ROE již dlouhá léta. Toto společné dílo několika odborníků v dané oblasti poskytuje ucelený přehled v daném oboru a pracuje s reálnými příklady, které vychází ze situací prožitých vojáky na misi v Afghánistánu.

Rules of Engagement (ROE) neboli pravidla pro použití síly jsou „*kombinací právních, politických a vojenských aspektů vedení operací*“ (Pravidla použití síly – příklady, Vyškov 2010, s. 8). Pro pozemního velitel jsou ROE základním prostředkem k řízení operací v daném prostoru, v našem případě Afghánistán. Jsou prostředkem k poskytování instrukcí velitelům a jiným osobám v rámci vojenských a politických úkolů. Definiují stupeň a způsob, jimiž mohou být síly použity a jsou určeny

k zabezpečení síly v duchu zákonů a operačních směrnic. Laicky lze rovněž ROE definovat jako jakýsi návod jak postupovat v konkrétní situaci v konkrétním operačním prostoru. Celé znění těchto postupů podléhá přísnému režimu utajení, a proto není možné z nich citovat, či parafrázovat, což není ani záměrem této kapitoly.

Důraz na důsledné užívání těchto pravidel v konkrétní podobě pro misi ISAF v Afghánistánu, vzrostl v roce 2006, kdy vznikla naléhavá potřeba konkrétních postupů v operacích v souladu s Mezinárodním právem z důvodu obrovské mediální kampaně, která vytvářela negativní pohled na koaliční jednotky. Každá operace, každý útok musel být právně dokonale ošetřen, jelikož si koalice nemohla dovolit žádné pochybení. V jakémkoliv konfliktu se o to můžeme snažit sebevíce, nicméně civilní ztráty byly vždy logickou součástí ozbrojených konfliktů a prakticky nelze garantovat nulové procento vedlejších ztrát. Samozřejmě že i v případě sil ISAF docházelo a dochází k civilním (vedleším) ztrátám. Na druhou stranu je dlužno dodat, že tyto ztráty se pohybují v jednotkách procent, což je známka přesné identifikace cíle a správného používání ROE. Daleko větší ztráty na straně civilistů mají na svědomí různé protivládní skupiny.

V již zmiňovaném roce 2006 zahájil Taliban masivní ofenzívu v celém Afghánistánu. Nejtvrďší boje probíhaly na jihu země v provinciích Helmad a Kandahar. Kde se začala používat přímá letecká podpora ve zcela jiném měřítku a intenzivně se začaly bombardovat pozice Talibanu. I když přesné zasažení cíle a minimalizace vedlejších ztrát byla jedna z priorit velení, stále při akcích umírali civilisté. Docházelo i ke zneužívání objektů povstalců jako skladiště zbraní, nebo výhodných palebných postavení. Avšak média o tomto neinformovala korektně a informovala pouze o civilních ztrátách. Mnohdy byl civilní objekt označen za ukázkou nerozlišujícího použití síly, přestože byl stanovištěm povstalců. Kritika politické reprezentace té, či oné země začleněné do koalice na sebe nenechala dlouho čekat. Vznikla tedy naléhavá potřeba pravidel o použití síly jasně definovat a zabezpečit jednotné používání těchto pravidel koaličními partnery v misi ISAF. Tyto pravidla jsou jedna z „nejživějších“ dokumentů vůbec, jelikož prochází k takřka týdenním revizím a přizpůsobování se právním a operačním potřebám. Tyto aktualizace vychází každý měsíc a nazývají se Speciální instrukce (SPINS – special instructions). V posledních několika letech jsou tyto pravidla stále více a více limitující pro koaliční jednotky na území Afghánistánu, ale v žádném

případě však nepopírají právo na sebeobranu (self defense) jednotlivce, či jednotky. Tyto pravidla jsou mnohem efektivnější, než byly například pravidla pro vojáky na území bývalé Jugoslávie. V posledních letech je v nich například zohledňováno nařízení prezidenta Afghánistánu, které mimo jiné například specifikuje použití smrtící síly ze strany ISAF nebo zákaz nočních operací, či používání leteckých úderů v konkrétních částech země.

Jelikož koalice na území Afghánistánu byla a je složena s více zemí, bylo nezbytné nějakým způsobem „sjednotit“ zákony všech koaličních partnerů. Například Nizozemsko má jiný pohled na sebeobranu a nutnou obranu, než český právní řád. Pravidla pro použití síly však v žádném případě, jak již bylo zmíněno, nepopírají právo na sebeobranu. Přesně a jasně definují, za jakých okolností lze použít smrtící (latentní) sílu a na co při tom brát ohled. Zásada ROE je co nejvíce snížit riziko ztrát na životech a majetku nezúčastněných osob, ale zároveň neomezit bojeschopnost jednotky. Pomáhají velitelům jednotek zasadit protivníkovi efektivní úder v míře nezbytné pro splnění úkolu se snahou nezpůsobit vedlejší škody na materiálech, či živé síle. Ve své podstatě i chrání nebojující osoby, a jsou tak příkladem aplikace MHP.

Nejčastější pojmy, se kterými se setkáváme při aplikaci pravidel o použití síly, jsou:

- nutná obrana
- nepřátelský úmysl
- nepřátelský akt
- oprávnění použití zbraně

Tyto základní pojmy nám pomohou alespoň částečně se orientovat v této problematice.

Definice nutné obrany vychází z platné legislativy jednotlivého státu. Pro jednotky AČR platí, že nutná obrana je „*čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, nebyla – li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*“ (§ 29 zákona č.40/2009 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů). Při aplikaci platných ROE platí, že nutná obrana musí být, má-li být způsobilá k jistému odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, silnější než útok. Dále se nutná obrana posuzuje z hlediska subjektivního stavu obránce, tj. jak se situace jevila v době hrozícího nebo trvajícím útoku. Všeobecně platí, že jednání v nutné

obraně je právem občana a je na něm, zda se rozhodne pro obranu nebo např. přivolá pomoc dalších osob. Obránce může k odvrácení útoku použít i citelně důraznějšího prostředku, než jakým je veden útok a může způsobit i citelně závažnější následek. Na druhou stranu je třeba pamatovat, že se tyto pravidla vztahují na použití síly v ozbrojeném konfliktu a národní zákony včetně trestních jsou nadřazeny všem ROE.

Dle pravidel o použití síly je nepřátelský úmysl pravděpodobná a identifikovatelná hrozba rozpoznatelná na základě obou následujících podmínek:

1. schopnost a připravenost osob, skupin, nebo jednotek nepřítele představující hrozbu způsobit škodu a
2. existence důkazů, včetně zpravodajských informací, které indikují úmysl zaútočit nebo jinak způsobit škodu

Schopnost nebo připravenost nepřítele způsobit škodu může vyplývat z konkrétních taktických okolností, které mohou zahrnovat např. manévrování do palebného postavení, nebo použití metod označování cíle na dálku. Váhu důkazů a zpravodajských informací indikují nepřátelský úmysl zaútočit, nebo jiným způsobem způsobit škodu musí představovat jasnou a skutečnou hrozbu (Pravidla použití síly – příklady, Vyškov 2010, s. 10).

Dále podle tytéž příručky je nepřátelský akt možno vyložit několika způsoby, což se projevuje v platné legislativě koaličních partnerů v Afghánistánu. Pro potřeby aktuálních ROE v misi ISAF zní definice nepřátelského aktu následovně: „ *nepřátelský akt (čin) je útok nebo použití síly cizími jednotkami, ozbrojenými skupiny a teroristickými uskupeními proti vlastním nebo aliančním jednotkám, členským státům NATO nebo proti území pod jejich jurisdikcí a za specifických okolností také proti státům, které nejsou členy NATO.*“ (Pravidla použití síly – příklady, Vyškov 2010, s. 9 - 10).

Oprávnění požití zbraně opět vychází z českého právního řádu a zní: „ *trestní čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů*“. (§32 zákona č.40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů).

Limity při použití síly jsou zpravidla dány právem ozbrojeného konfliktu, dále pak právem na sebeobranu a nad rámec sebeobrany lze aplikovat ROE. Použití síly lze dle

platných pravidel pro použití síly v našem modelovém případě, Afghánistánu, pouze v souladu s principy práva ozbrojeného konfliktu (vojenská nezbytnost, přiměřenost, rozlišování apod.) a s oprávněním dle platných ROE. Při aplikaci všech uvedených práv a pravidel, je nezbytné, a pokud to situace dovoluje, zamezit ohrožení nezúčastněných osob a jejich majetku. Dále bychom měli nezúčastněné osoby varovat popřípadě evakuovat. Kdykoliv to situace umožní, snížit ohrožení místního obyvatelstva přednostním používáním ručních zbraní, před použitím dělostřelectva či letectva.

3 BEZPILOTNÍ PROSTŘEDKY NA ASYMETRICKÉM BOJIŠTI

V posledních dvou desetiletích se na všech typech bojiště začal objevovat nový způsob válčení. Způsob, který nám značně prodlužuje vzdálenosti mezi stranami v konfliktu a způsob, který vyvolává bouřlivé diskuse na poli právním a etickém. Je to zabíjení na dálku pomocí strojů, robotů a jiné umělé inteligence. V této části práce se budeme zabývat novodobým fenoménem, což bezpilotní prostředky bezpochyby jsou.

Termín bezpilotní prostředek, všeobecně známý pod zkratkou UAV (unmanned aerial vehicles) nebo Dron není nic jiného než odlišné pojmenování pro létající stroj bez lidské posádky, která by fyzicky seděla v kokpitu a pilotovala. NATO definuje UAV jako: „*vzdušný prostředek, který nenesl lidskou posádku, používá aerodynamickou sílu ke startu a přistání, může létat automaticky, nebo být dálkově řízeno operátorem a může nést smrtící, nebo nesmrtící náklad....*“ (NATO APP6, 2011). Do širšího podvědomí se tyto stroje začaly dostávat ve válce v bývalé Jugoslávii a později v Kosovu. Masivnější způsob využívání je datován k roku 2003, kdy začala druhá válka v Iráku. Tyto bezpilotní prostředky ještě donedávna patřili v naprosté většině pod armádu USA. Jelikož se jedná o artikl zcela strategický, je jakýkoliv vývoz, či prodej podroben nejprísnějším prověřením potenciálního kupce a velice často pak následně nerealizován. Nejmodernější UAV tak nalezneme jen ve výzbroji například Izraele a několika málo spojenců USA. Zbytek států byl nucen jít vlastní cestou vývoje.

V povědomí je mylná představa, že tyto stroje byly postaveny pouze k zabíjení nepřítelů. Primárním úkolem stále je průzkum bojiště ve dne v noci a monitorování pohybu vlastních jednotek. V případném konfliktu slouží k předávání informací do velících center v reálném čase a to hlavně přenosem dokonalého obrazu z bojiště. Základním předpokladem pro nasazení UAV je absolutní vzdušná nadvláda nad územím nepřítelů, jelikož jsou tyto stroje velice pomalé a tím pádem velice zranitelné. Dále jsou pak limitovány počasím. Toto omezení se však již netýká posledních generací UAV, které jsou schopny létat téměř za každého počasí.

Vybavení těchto strojů se skládá z nejmodernější technologie zaměřené na pozorování v jakémkoliv známém spektru, ve dne v noci na vzdálenosti několika kilometrů. Dokonalý obraz v reálném čase vnukl myšlenku tyto stroje i vyzbrojit. Jedná

se o zcela logický krok. Pokud má velitel adekvátní informace o potencionálním cíli, je zcela zbytečné, nákladné a nebezpečné nasadit například bojový letoun ke zničení tohoto cíle. Nemluvě o časové prodlevě a potenciální ztrátě pozitivní identifikace cíle. Námitky, že se jedná o neetické zabíjení, není v tomto případě na místě, jelikož zde není žádný rozdíl mezi UAV, které odhodí smrtící náklad a eliminuje protivníka, oproti letadlu s lidskou posádkou, která je leckdy taktéž na kilometry daleko při odhozu munice. Naopak zde hraje faktor času a rizika pro velitele, jelikož má daleko více prostoru se adekvátně rozhodnout zdali použít zbraň či nikoliv. Zároveň nevystavuje posádku letounu riziku pobytu nad nepřátelským prostředím.

Výše uvedené faktory jsou ideální na bojišti, kdy víme, proti čemu bojujeme, jak vypadá náš nepřítel a kde ho hledat. Avšak na asymetrickém bojišti je to zcela naopak. A zde právě dochází k tak kontroverznímu používání bezpilotních prostředků. Použití těchto prostředků hlavně v Afghánistánu, Iráku a Jemenu za posledních několik let dramaticky vrostlo, což s sebou samozřejmě nese i jistá pochybení a selhání jak lidského faktoru, tak techniky. Zabíjení na dálku, nebo on-line, chceme-li, se stalo rutinní záležitostí a v mnoha případech se spokojíme jen s neucelenými informacemi, které pak vedou k vedlejším ztrátám na civilistech. V době, kdy války vyhrávají média a celé národy jsou ovlivňovány médii, je každé takové selhání velice zásadní a nese s sebou velkou vlnu kritiky.

Na asymetrickém bojišti není nejdůležitější vojenská, či strategická převaha. Povstalci útočí za pomoci výbušných nástražných zařízení nebo krátkými, ale intenzivními přepady ze zálohy. V prvním případě této strategie je jakákoliv aktivní obrana téměř vyloučena, jelikož člověk, který fyzicky odpaluje nástrahu, nebo je-li nástraha odpálena jiným způsobem (obětí, vozidlem, mobilním telefonem apod.), je téměř neidentifikovatelný z důvodu rozsáhlého prostoru operace. Tento typ nástrah dokáže na svoji potenciální oběť čekat bez problémů několik měsíců. Jediná aktivní obrana je tedy ta, že jsou odhaleni ti, kdo nástrahu pokládají a jsou v podstatě chyceni při činu. Při odhalování těchto osob je využíváno historicky známých míst, kde byly nástrahy opětovně použity nebo informací z odposlechu a lokálních zdrojů. UAV tyto prostory neustále monitorují a pokud identifikuje hrozbu, na daný prostor se zaměří. V žádném případě to není stroj, který situaci vyhodnocuje, případně likviduje cíl. Bepilotní prostředek pouze zprostředkovává adekvátní informace v reálném čase pro

osoby, které jsou zodpovědné za vyhodnocení oprávněností k útoku. Tento proces zahrnuje veškeré právní kroky, jako jsou například pravidla k použití síly. Vyhodnocují se potenciální vedlejší ztráty, a pokud se nejedná o strategický cíl velkého zájmu, je v naprosté většině od neutralizace hrozby upuštěno. Díky dlouhé výdrži bezpilotního prostředku nad zájmovou oblastí však v naprosté většině nedochází k likvidaci cíle, ale k jeho sledování, jelikož osoba, která připravuje nástrahu u silnice, není ta osoba, která například výbušniny distribuuje. Pokud dojde k identifikaci takového cíle, je možné se na něj dlouhodobě zaměřit a UAV je ideální prostředek ke sledování. Na základě získaných informací pak dochází z vyššího stupně velení k rozkazu osobu neutralizovat. Pokaždé tuto akci nelze provést za pomoci speciální jednotky, která by osobu zadržela a tak je zde rozhodnutí osobu eliminovat jiným dostupným prostředkem, což je buď bojový letoun s lidskou posádkou a nebo UAV s výzbrojí. V obou případech je záměr nepřítele zabít. Po vyhodnocení vedlejších ztrát na civilním obyvatelstvu nebo infrastruktuře, po zhodnocení dosaženého efektu, je útok proveden. Do médií se často dostane zpráva, že při útoku UAV byli zabiti civilisté, ale je třeba si uvědomit, že na asymetrickém bojišti proti nám nestojí regulérní armáda, nýbrž povstalci, kteří využívají k maskování infiltraci mezi civilní obyvatelstvo, což značně stěžuje pozitivní identifikaci a otvírá prostor pro potenciální vedlejší ztráty.

Na druhou stranu je zde otázka, nakolik je to civilní obyvatelstvo informováno o tom, že člověk který žije v sousedním domě je hledaný terorista či významný výrobce výbušných nástražných zařízení. Ne zřídka se setkáváme s tím, že drtivá většina civilistů o činnosti zájmové osoby ví a dokonce ji podporuje. Jedná se tak o „malé ryby“, které by později zaujaly pozici v hierarchii teroristické sítě. Zde už je pouze prostor pro spekulace o tom, jestli takový útok provést či ne, jelikož budou zabiti i „civilisté“, což média efektivně využijí. O tom, že byl zabit významný člen povstaleckého hnutí, který má na svědomí několik životů koaličních vojáků, včetně místních civilistů, se již dále nehovoří a oficiální zdroje to nemohou potvrdit, jelikož každý detail útoku podléhá logicky příslušnému stupni utajení. Média si mohou spekulace dovolit, ne však armáda, nebo její představitelé.

Žádná činnost na světě není stoprocentní a tak se velice zřídka stane, že opravdu dojde k usmrcení civilistů. Tady je však nutné zdůraznit že se v naprosté většině jedná o útoky, které eliminují nepřítele okamžitě, jakmile je identifikována hrozba. Jako příklad

lze opět uvést pokladače improvizovaného nástražného zařízení, kterého je potřeba eliminovat okamžitě například z důvodu časové prodlevy, nedostupnosti v terénu apod. Zde v drtivé většině dochází k usmrcení osoby a likvidace nástrahy současně. V tomto konkrétním případě se vychází z platných pravidel o použití síly a rozkaz k použití smrtící síly je oprávněn vydat jen ten, kdo byl předem obeznámen ze situací, byly vyhodnoceny vedlejší ztráty a je zde naprosté přesvědčení, že se jedná o legitimní cíl. Tato osoba se rozhoduje až na základě vyjádření odborníků v jejím týmu.

Pouze v jediném případě může být zbraň z UAV použita okamžitě bez schvalovacího procesu a to pokud se jedná o sebeobranu. Nicméně i zde je potřeba kvalifikované osoby, která je schopna operátorovi bezpilotního prostředku popsat situaci na místě, dát přesné koordináty cíle a vyloučit vedlejší ztráty. Tato osoba je opět předsunutý letecký návodčí, který všechny požadované informace poskytne veliteli jednotky na místě a ten vydá rozkaz k povolení útoku UAV. Samotný útok pak již probíhá pod kontrolou leteckého návodčího a operátora UAV, který leckdy sedí stovky kilometrů daleko a prostředek ovládá přes satelitní komunikaci.

Je zde tedy zcela evidentní, že bezpilotní prostředky jsou na asymetrickém bojišti významnými pomocníky a ne pouze smrtícími stroji. Šetří čas, náklady, minimalizují riziko pro letouny s lidskou posádkou a v neposlední řadě zefektivňují proces identifikace potencionálního cíle. Tyto stroje budou i v budoucnu velkým pomocníkem na asymetrickém bojišti a počet operací za pomoci bezpilotních prostředků dynamicky roste. S počtem nasazení se zvyšuje efektivnost provedených akcí, nicméně je stále důležitější věnovat pozornost roli člověka v tomto druhu operací a nemělo by nikdy být dopuštěno, aby jakákoliv inteligence rozhodovala za člověka.

3.1 Použití bezpilotních prostředků na moderním bojišti

Nasazení bezpilotních prostředků na konvenčním bojišti se radikálně liší od použití na bojišti asymetrické. Hlavní důvod je, že na „tradičním“ bojišti ne už zcela jednoznačná vzdušná nadvláda a nepřítel tak disponuje prostředky protivzdušné obrany. Za posledních 30 let, kdy můžeme monitorovat rozvoj této technologie, však k masivnímu nasazení UAV v konvenčním konfliktu nedošlo. O legitimitě útoků na

bývalou Jugoslávii a Kosova tato práce nepolemizuje, nicméně již zde došlo k nasazení bezpilotních prostředků, pouze však v omezené míře, jelikož bývalá Jugoslávie disponovala protivzdušnou obranou, která sice byla v prvních fázích války značně eliminována, avšak byla stále efektivní. V tomto konfliktu se používalo bezpilotních prostředků hlavně k monitorování demilitarizovaných zón a k průzkumným účelům.

Pokud bychom mohly vůbec Kosovo přirovnat ke konvenčnímu bojišti, tak pouze z hlediska, že v té době stála proti koalici organizovaná armáda, která nezneužívala civilistů, jako živé štíty a ani mezi ně neinfiltrovala za účelem terorizování a získávání zdrojů pro svoji činnost. Tak jak již mnohokrát média kritizovala „nezákonnost“ nasazení UAV, konkrétně v Kosovu při operaci koaličních jednotek NATO v roce 1999 došlo asi k neznámějšímu pochybení ve schvalovacím procesu a následné likvidace cíle. Případ Grdelického mostu z 12. 4. 1999 je známý z několika aspektů, nicméně z hlediska práva na použití síly jde o učebnicový případ, kde absence těchto pravidel a selského rozumu zapříčinilo smrt několika civilních osob, čemuž dnes říkáme vedlejší ztráty (collateral damage). Most jako takový je zcela evidentně strategický cíl velkého významu. Dále je bez pochyby, že tento most nešlo zničit například nasazením skupiny speciálních sil, jelikož se cíl nacházel v hloubi „nepřátelského“ území. Logicky tedy bylo rozhodnuto, že most bude zničen leteckým útokem. Přes všechna správná rozhodnutí došlo však k fatálnímu podcenění informací nezbytných k provedení útoku, informací, bez kterých se dnes žádný útok ať už za pomoci UAV nebo konvenčního letounu nikde na světě nepodnikne. V anglickém jazyce se tato informace nazývá pattern of life (POL) což ve volném překladu znamená „*zahrnutí všech nezbytných informací v prostoru útoku v konkrétní čas útoku*“ (přesnou definici nelze citovat z hlediska utajení zdroje, volný překlad, autor práce). Čistě logicky to v případě Grdelického mostu znamená to, že zaútočit na cíl v době kdy po něm projížděl rychlostní vlak s několika desítkami lidí je buď politování hodné nedorozumění a neprofesionální práce ze strany koalice, nebo válečný zločin. Jednalo se o cíl, kde nehrál čas, žádnou významnou roli a tudíž mohl být útok proveden až po průjezdu vlaku.

Následné vyšetřování však ukázalo, že letouny NATO se snažily zničit malé mosty před primárním cílem, aby tak zamezily příjezdu vlaku v inkriminovanou dobu na most. Podařilo se to však jen na jižní přístupové trase. Pravděpodobně se tedy jednalo o

souhru nešťastných náhod. Závěr vyšetřovací komise však působil poněkud rozpačitě, jelikož lze usuzovat, že důkladné vyšetřování nebylo žádoucí: „výbor prostě přidal svůj vlastní názor založený na zcela neadekvátních datech a informacích ze strany potencionálního pachatele, tak aby se zamezilo vyšetřování. To je jasné rozdělení pravidla rozhodného práva na základě vyšetřování v situaci, kdy spoluzodpovědnost za trestný čin je 50:50 a jedná se o perversi spravedlnosti“.(William Jefferson Clinton, The Grdelica Organisation, 12. 7. 2000, www.balkanpeace.org).

Pokud bychom chtěli nahlédnout na moderní bojiště budoucnosti, je pravděpodobné, že se s člověkem budeme setkávat na bitevních polích stále méně. Otázkou však zůstává, do jaké míry budou ošetřena práva a ochrana nezúčastněných osob. Na základě čeho stroj vyhodnotí, zdali má konkrétní osoba nepřátelský úmysl, nebo se chystá položit nástražné zařízení. Stroje nám pouze zprostředkovávají informace a data nezbytná ke schválení či odvolání útoku. Lidský faktor zde stále hraje a musí hrát prim.

Moderní bojiště by mělo nést znaky efektivity a to ve směru dokonalého plánování a výběru cíle. Při neutralizaci cíle by měl lidský faktor pracovat jen s fakty v reálném čase a měl by být schopen eliminovat veškeré vedlejší efekty. Každý útok by měl podléhat přísnému schvalovacímu procesu a neměl by být v moci jedince. Pro útoky, které vyžadují okamžitou akci, by měly být nastaveny jasná pravidla pro použití síly. Moderní bojiště musí být orientováno na moderní a racionální myšlení až po tom by měl nastat prostor pro vyspělejší technologie na zabíjení.

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že použití UAV na obou bojištích se diametrálně liší, ne však z hlediska právního či etického, ale z charakteru bojiště. Úkol pro bezpilotní prostředek je stále ten jistý, avšak na člověku je, aby zajistil legálnost, správnost a maximální efektivnost útoku. Civilní vedlejší ztráty jsou přípustné jen ve zcela výjimečných případech, kdy si to vyžaduje povaha a důležitost cíle.

3.2 Etické aspekty použití bezpilotních prostředků

Fenomén UAV je momentálně velice populární a vzbuzuje bouřlivé diskuse především na poli etiky. Jakýkoliv způsob zabití, byl odjakživa chápán jako něco velice špatného, nicméně pokud se jednalo například o bojovou činnost, vždy se to spojovalo

s něčím vznešeným, jako byla statečnost v o boji, nebo ochrana vyšších zájmů. Avšak z pohledu operací za pomoci bezpilotního prostředku, kdy o smrti, či životě člověka rozhoduje někdo, kdo sedí mnohdy stovky kilometrů daleko, vzbuzuje přinejmenším rozpaky. O tom do jaké míry je tento čin legální a kdy už se jedná o vraždu, je velice těžké rozhodnout a ve své podstatě jsou všechny tyto operace v rukou jednotlivých národů. Na druhou stranu, když bojový letoun svrhne munici například na pozemní cíl někde v Afghánistánu tak v naprosté většině případu se o tom média nezajímají. Proč tedy operace UAV vzbuzují tolik zájmu a otázek? Proč je nemorální zabít někoho na vzdálenost 1000 Km, ale 15 Km je zcela v pořádku? Dalo by se říci, že je to neznalostí prostředí a taktiky operací tohoto druhu. Naprostá většina útoků, při nichž zemřeli civilisté, byla zapříčiněna nedostatkem zpravodajských informací. Mnoho aktivistických skupin protestuje proti nasazení UAV. Do jaké míry jsou tyto aktivisté však seznámeni s fakty, již lze velice těžko doložit. Tyto protesty jsou momentálně velice aktuální téma ve Velké Británii, kdy bezpilotní prostředky zažívají velký rozvoj. Ministerstvo obrany Velké Británie bylo nuceno vydat objasňující prohlášení k rozšiřujícímu se arzenálu bezpilotních prostředků a v rámci této kampaně otevřelo pro skupinu vybraných novinářů základny Královského letectva, kde jsou UAV dislokovány.

Všeobecně zde opravdu nenajdeme žádný markantní rozdíl u hlediska ničení na dálku. Eticky je to pro některé lidi stále nepřijatelné, avšak jen částečně. Jakmile se tato část populace obeznámí více s technickými detaily a taktikou UAV, bude nucena změnit názor. Potíže bychom mohly spíše hledat v technických věcech, které je člověk opět v budoucnu schopen řešit. Například identifikace cíle probíhá ve většině případů za pomoci obrazu. Obraz je přes satelit přenášén do řídicího centra, kde operátor (pilot UAV), předává informace zodpovědné osobě. Bepilotní prostředky jsou v dnešní době v drtivé většině vybaveny nejmodernějšími přístroji, které jsou schopné zprostředkovat dokonalý obraz. Avšak i v této době techniky se stává, že dojde ke zpomalení přenosu, či nejasného obrazu. Zde narážíme na problém, který nám zcela zásadně stěžuje identifikaci cíle. Nicméně aplikace pravidel použití síly nám jasně říká, že útok mohu provést na odůvodněné jistotě. Pokud nemám všechny podmínky ke splnění úkolu, útok je odvolán. Zde však může dojít k selhání lidského faktoru v podobě spokojení se

s částečnou informací útok provést, což otevírá prostor k potenciálním nechtěným vedlejším škodám a ztrátám.

Z předchozích kapitol víme, že vedlejší ztráty je alfa a omega problému s užitím UAV na jakémkoliv bojišti. Zmíněný případ o tragickém útoku v Kosovu v roce 1999 nám ale zcela jasně dokazuje, že stroj s lidskou posádkou není taktéž bezchybný. Avšak je potřeba si uvědomit, že na to na co bylo například za 2. Světové války desítky bombardérů, stačilo ve Vietnamu již letounů pouze 6. To co řešilo těchto 6 strojů ve Vietnamském konfliktu, zvládne s dokonalou přesností jedno UAV. Stroj, který pod lidským dohledem těchto úkolů během své mise splní několik. Stále je však potřeba vidět primární úkol bezpilotních prostředků, což jak již bylo řečeno, není zabíjení nepřítele, ale sběr informací a dat. Například během několika málo let vykonali britské bezpilotní prostředky 54000 letových hodin nad územím Afghánistánu, nicméně pouze ve 459 případech bylo sáhnuo k použití smrtící síly. Pokud už je zmíněna smrtící síla, je nezbytné dodat, že se jedná o zcela precizní zbraně, které jsou naváděny laserem, GPS souřadnicemi, nebo obě tyto metody kombinují. Tyto zbraně jsou navrženy tak, aby neutralizovaly pouze specifický cíl a zamezily co možná v nejvyšší míře vedlejším ztrátám.

Veřejnost se z pohledu etiky, stále k UAV staví kriticky, avšak stále jen z důvodu jejich nasazení v rámci konfliktů, které vede NATO. Neméně „zajímavé“ by však bylo sledovat zneužití těchto prostředků například teroristy. Dnes když dojde k teroristickému činu, tak jsme schopni řádově v několika dnech uvést zásadní fakta, například kdo, jak a proč útočil. Byli bychom ale schopni určit nepřítele, který použil UAV, které bylo vyrobeno třeba v USA, útok byl proveden z USA, ale cíl byl někde v srdci Evropy? Kdo je viník? Zneužití UAV nese v sobě stejnou hrozbu jako zbraně hromadného ničení, jelikož dominový efekt protireakcí by zcela jistě znamenal katastrofu.

Jakousi „pojistkou“ proti zneužití UAV teroristy však může být fakt, že největší výrobci UAV nenabídnou žádný systém k prodeji, pokud na něj sami nevyvinou obranu. Jedno z posledních mini UAV je schopno být nasazeno do akce během několika minut, cíl vyhledat a okamžitě, po vzoru Kamikadze, cíl eliminovat. Tento druh mini UAV je velká potencionální hrozba v nesprávných rukou. Nicméně výrobce tohoto UAV nesměl nabízet systém nikomu jinému než zadavateli zakázky (USA), dokud

nebude vyvinut systém obrany proti tomuto „minizabíjácovému“. Jestli je tento systém ochrany proti zneužití UAV efektivní, ukáže opět až čas.

Závěrem této kapitoly je nezbytné připomenout fakt, že naprostá většina útoků, které později rozdmýchávají vlny protestů, se děje v Pákistánu a Jemenu, kde se nelze bavit o konfliktu, jako je veden v Afghánistánu. V Afghánistánu je koaliční uskupení několika národů pod řádným mandátem rady OSN, avšak Jemenu a Pákistánu je vedena masivní protiteroristická kampaň, kterou vede USA bez veřejné podpory spojenců. Je všeobecně známo, že USA například zadržené osoby v protiteroristických operacích podrobily výslechovým metodám, které jsou z pohledu evropských států zcela nepřijatelné a zpátečnické. I když to v některých případech skutečně přineslo informace, z dlouhodobého hlediska jsou takové metody kontraproduktivní. Dalším příkladem je věznění těchto osob ve věznici Guantánamo, kde jsou tito lidé věznění léta bez řádného soudu. Používání UAV v takovém měřítku jako doposud je vlastně jen dalším krokem v boji proti novodobé rakovině lidstva, terorismu.

3.3 Integrace bezpilotních prostředků v civilním sektoru

Bezpilotní prostředky jsou v dnešní době převážně chápány jako „poslové smrti“ na dálku. Avšak využití v civilním prostředí má své specifické výhody. Pomineme-li zneužití UAV k narušování osobní svobody, což je v mnoha zemích dnes velice citlivé téma, je využití například pro integrovaný záchranný systém ČR (IZS ČR), velice ekonomické a efektivní. Například ve Velké Británii se používá druh monitoringu za pomoci UAV již od roku 2007 a obliba toho způsobu využívání bezpilotních prostředků dynamicky roste v celé Evropské unii, což je vzhledem k nákladům na provoz zcela logické. Od farmářů, kteří používají UAV pro kontrolu pozemků, polí, lesů, přes realitní kanceláře, které pořizují letecké snímky k nabízeným nemovitostem za minimální cenu, až například po vědecké pracovníky a ochránce přírody, kteří pomocí bezpilotních prostředků sledují migraci zvířat v jejich přirozeném prostředí nebo pro policisty při odhalování jakékoliv kriminality. Mít kontrolu nad tím, co se děje v ulicích a vidět kritické situace ze vzduchu je často důležité pro rychlé rozhodnutí. Bezpilotní letecké

systemy hrají stále důležitější roli v oblasti monitorování nebezpečných situací ze vzduchu.

To, že IZS ČR používá v jisté míře „letectvo“, je obecně známo. V drtivé většině používá vrtulníky různých typů a využívá služeb různých firem. Potřeba těchto strojů roste každým rokem, i když se pozvolna mění jejich prvotní úkol, což bylo a stále je rychlý transport pacienta na specializované pracoviště. Avšak potřeba adekvátních informací v reálném čase, a to pokud možno co nejdéle, si pozvolna taktéž vydobývá své místo i v civilním sektoru. Další nezanedbatelný fakt jsou pořizovací a provozní náklady vrtulníků Policie ČR a Rychlé záchranné služby. Letová hodina u vrtulníku typu Bell 412 HP (policie) se pohybuje řádově v desetitisících korun. Přitom tento stroj dokáže efektivně pracovat ve prospěch týmů na zemi necelé dvě hodiny. Pro srovnání jsem si vybral již výše zmiňovaný Bell 412 HP, který se používá u PČR od roku 1993 a UAV Shadow, které je operačně nasazeno v několika zemích od roku 1991. Je nutno podotknout, že oba typy jsou již značně zastaralé, avšak je zde mnoho modernizovaných alternativ pro oba prostředky.

Vrtulník Bell 412 HP se používá k monitorování dopravní situace, k hašení požárů v těžko přístupných místech a ve velké míře rovněž k vyhledávání ztracených osob. Na posledně zmiňovaný úkol používá systém FLIR (forward looking infrared), což je zařízení, které umožňuje pilotovi (operátorovi) vidět v reálném čase do vzdálenosti několika kilometrů nepatrné detaily a to jak v denním, tak i nočním spektru. Dále je tento systém vybaven termokamerou, která je neocenitelným pomocníkem při vyhledávání ztracených osob. Dále je samozřejmě tento stroj schopen přistát v téměř jakémkoliv terénu, což je nesporná výhoda oproti UAV.

Dle různých zdrojů se nákupní cena tohoto stroje pohybuje okolo 4,8 miliónů dolarů. Náklady na údržbu a provoz jsou mnohem náročnější než u srovnávaných UAV. Přesné částky nelze zjistit z hlediska pohyblivých měnových kurzů, nicméně rozdíl je v řádově v desítkách tisíc korun za jednu letovou hodinu.

UAV Shadow se začalo používat v Armádě spojených států již v roce 1991 jako malý bezpilotní prostředek určený primárně pro průzkum a přehled na bojišti. Celý systém se skládá z mobilního řídicího centra a letounu. Samotný letoun potřebuje ke vzletu zpevněnou dráhu, nicméně ta je dnes dostupná v každém krajském městě v ČR, a vzhledem k cestovní rychlosti 130Km/h a výdrži více než 8 hodin je možné

operovat ze dvou geograficky výhodných letišť (např. Prostějov, Praha, pozn. autora). Zcela jistě by to stačilo k pokrytí celé ČR, a to i v hůře dostupných oblastech. Na místě, kde se nachází mobilní pracoviště, je zapotřebí dvou osob a dvou mechaniků. Jedna osoba pilotuje letoun a druhá ovládá soustavu senzorů dle pokynů velitele letu. Při již zmiňované cestovní rychlosti dokáže být tento prostředek na jakémkoliv místě v ČR do 1,5 hodiny. Je důležité připomenout, že stále srovnáváme nejnižší řadu bezpilotních prostředků. Dnešní špičky v oblasti UAV letí více jak 200 kilometrovou rychlostí a pracují více jak 15 hodin v požadované oblasti.

Tento prostředek může být držen ve vzduchu již před očekávanou akcí (např. ohlášený pochod různých extremistických skupin) pro potřebu PČR a nebo na vyžádání IZS (rozsáhlé požáry průmyslových komplexů, pátrání po pohřešovaných osobách apod.). Například při rozsáhlém požáru průmyslového komplexu, kde je možnost nasazení helikoptéry nebezpečná a neefektivní, se možnost nasazení UAV nabízí zcela sama. Tento prostředek je schopen sledovat určené místo ze vzdálenosti několika kilometrů a to v reálném čase s možností sdílení videovýstupu s více uživateli. Dále tento systém pozorovacích prostředků umožňuje sledovat danou oblast pomocí termokamery, což je například při lesních požárech zcela zásadní zdroj informací při vyhledávání ohnisek požáru na rozsáhlé ploše.

V současné době Vojenský technický ústav vyvinul bezpilotní letouny Optoelektron a Sokol. Oba letouny pomohou všem složkám tam, kde by bylo za normálních okolností nutné nasadit vrtulník.

První Optoelektron je menší, váží 6,5 Kg, a je určen k pozorování událostí s masovou účastí veřejnosti, jako jsou demonstrace, koncerty nebo sportovní utkání. Lze ho využít také při přírodních katastrofách, například povodních. Vrtulový letoun je možné pustit z ruky nebo vystřelit pomocí gumy. Je poháněn elektromotorem a vybaven kamerou, odkud dokáže přenášet shromážděná data do řídicího střediska.

Větší bezpilotní letoun Sokol má lepší pozorovací prostředky. Jeho nasazení je možné v různých krizových situacích, které požadují sběr obrazových informací z rozsáhlejšího prostoru.

Oba tyto prostředky jsou již vyvinuty a procházejí stádiem vojenských zkoušek. Je jen smutné, že opět volíme vlastní cestu vývinu, což je v dnešní době značně neekonomické. Na celém světě, dokonce i v Evropě, existuje již celá řada výrobců, kteří

dodávají kompatibilní letouny dle specifikace odběratele. Kompatibilita je dnes zcela zásadní směrnicí v globální spolupráci bez ohledu na formu spolupráce.

Současným trendem jsou malá víceúčelová UAV, které nazýváme UAS (unmanned aerial system), které se používají především v policejních sborech. Slouží k monitorování shromáždění, demonstrací a pomáhají pátrat po pohřešovaných osobách. Policie České republiky je zatím ve fázi, kdy nad těmito systémy uvažuje a účastní se různých prezentací, či využívá soukromé „nadšence“ k jednorázovým úkolům. V Evropě a to především ve Velké Británii, jsou tyto systémy již nedílnou součástí každé policejní akce, kde je vyžadován tichý monitoring či sběr dat.

Zásadní problém těchto malých bezpilotních prostředků lze však vidět v ochraně soukromí. Takovýto systém, který je vybaven výkonnou kamerou, a zařízením na vysílání obrazu v reálném čase, lze již dnes pořídit za bezmála 15 tisíc korun. Určitě si nikdo nepřejde, aby mu nad domem ve výšce 50 metrů bzučel prostředek, který jej sleduje a shromažďuje data ať již prozatím jen v podobě obrazu. Lze tedy očekávat nezbytné novely zákonů na ochranu soukromí. Zároveň je tento problém žhavým želízkiem na poli etiky. Potýkáme se s problémem sledování občanů ze strany vlád a to pod zástěnou národní bezpečnosti, nicméně sledování jeden druhého za pomoci těchto technologií, už je vážný problém a prostor pro zneužití, šikanu a vydírání nabývá dramatických rozměrů.

ZÁVĚR

Na závěr této práce bych opět rád připomenul velmi zjednodušující pohled na tuto problematiku. Zacházet do specifických detailů by šlo pouze za cenu přidělení specifického stupně utajení, což by bylo jednak velice obtížné a pro čtenáře na kterého je obsah této práce zaměřen, dozajisté zbytečné a kontraproduktivní.

V první části práce se snažím objasnit rozdíl mezi klasickým (konvečním) bojištěm a asymetrickým. Každý druh boje a každé bojiště má svá specifika, ať již geografické, geopolitické či jiné, ale jisté zásady vedení boje a chování v něm se nemění již několik desetiletí. Pouze se více tyto konflikty prolínají s globálním povědomím. Mezinárodní aspekty, dopady a společné řešení má již dnes pevné místo v každém konfliktu a až na pár lokálních válek v regionech Kavkazu, či Středního východu jsou dnes všechny problémy řešeny na půdě mezinárodního společenství.

Letectvo hraje prim již od Druhé světové války a jeho důležitost se dynamicky rozvinula v druhé polovině minulého století. Když si vzpomene, jak byla veřejnost fascinována ze záběru přesného bombardování během 1. Války v zálivu, zjistíme, že válčení je dnes svým způsobem děsivá show, ať již hovoříme o přímých přenosech z bojů, či o nespočetném množství videí na různých serverech, která ukazují absolutně vše. Na druhou stranu těmto „divákům“ uniká fakt, že tuto show jim někdo zprostředkovává a herci nejsou profesionální herci, nýbrž profesionální vojáci. Lidé z masa a kostí, kteří dnes již nedrancují a nevypalují dobitá města, ale musí se nad svým krokem několikrát zamyslet. Každou svoji činnost nacvičují, konzultují a hlavně se učí z chyb. Tito profesionálové musí a dokáží rozlišit co je zlé a co špatné, často pod tíhou emocí ze smrti kamaráda, či ze strachu o život. Jsou velice obstojně vybaveni nejmodernější technikou, ale i minimálním právním povědomím.

Stále žijeme v době a obzvláště ve střední Evropě, ve které se ozývají názory, že nepotřebujeme armádu, nebo zbraně, ale tyto myšlenky jsou nelogické a velice nebezpečné. Podléhat falešné naději, že se u nás nemůže nic přihodit, se nevyplatilo již mnoha národům. Jsme myšlením, na svém vrcholu, avšak nepodléhejme deziluzím, že se nemáme již co učit. Historie je naší učitelkou, budoucnost naší zkouškou.

V další části této práce zacházím poněkud detailněji do právního hlediska, avšak stále se snažím o výklad srozumitelný pro osoby - nevojáky, které projeví zájem o tuto problematiku. Jsem přesvědčen, že některé pasáže jsou pro čtenáře zcela nové.

Například pravidla o použití síly, jsou dle mého názoru oblastí, o které se zatím moc nemluví, ačkoliv mají zcela zásadní roli v problematice používání bezpilotních prostředků či k provedení jakéhokoliv kinetického útoku. Míra používání a použití těchto pravidel v měřítku, jaké můžeme pozorovat v Afghánistánu je v tomto oboru přelomová a je bezpochyby dobrým znamením do dalších konfliktů, pokud to lze takto vůbec prohlásit. Zásadní myšlenkou těchto pravidel je používání smrtící síly jen v nezbytných případech a to tak abychom minimalizovali vedlejší ztráty, což je myšlenka oproti například Vietnamské válce, přelomová.

Detailnějším pohledem se pak zabýváme oblasti bezpilotních prostředků jejich použitím a pokouším se alespoň částečně vnést trochu světla do této oblasti. Můžeme zde porovnat rozdíl použití konvečního letounu a UAV z hlediska etiky, humanitárního práva a v neposlední řadě taky efektivnosti. Ve všech těchto případech hraje vše pro UAV, je jen na člověku, zdali zajde za hranici například umělé inteligence a nechá věci jako je zásada humanity, rozlišování a nezbytnosti na stroji, nebo si toto právo o životě a smrt ponechá ve svých rukou. Nezajímavý pohled, dle mého názoru, přináším čtenáři v kapitole o možné integraci bezpilotních prostředků v civilním sektoru, kde bylo vycházeno již ze známých faktů. Poslední trendy ukazují zásadní roli těchto prostředků v budoucnosti záchranných systémů a policejních složkách.

Pokud se čtenář této bakalářské práce dostal až k těmto řádkům, měl by mít nové informace o Afghánistánu, propletení nasazení vzdušných sil na asymetrickém bojišti, co se mezinárodních aspektů týče a reálný přehled o významu humanitárního práva a pravidel o použití síly. Věřím, že mnoho čtenářů nebude se mnou v něčem souhlasit a stále budou deklarovat nehumánnost zabíjení „na dálku“, a já je chápu. Na druhou stranu málo, který autor, viděl práci těchto strojů v reálné akci. Měl jsem čest s tímto strojem pracovat, a pokud jeho nasazení zachrání desítky životů koaličních vojáků, tak jednoznačně říkám ano, má to smysl. Smysl za podmínek nezneužití moci zabíjet, smysl za používání selského rozumu. Méně někdy znamená více.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-452. ISSN 1211-1244

MARKVART, P. O. FOLTÝN a P. OCHMANOVÁ, 2012. *Pravidla pro užití síly – příklady (Rule of Engagement)*. 1. vyd. Vyškov: VGHMÚř Dobruška.

GREGORY, F, 2009. *Velký hazard – Sovětská válka v Afghánistánu*. Slovart, ISBN 978-80-7391-255-0

Vojenské rozhledy. Praha: Ministerstvo obrany – Obor komunikace a propagace MO, 2011. č. 4. ISSN 1210-3292

Seznam použitých zahraničních zdrojů

LESTER W. Grau, *The Bear Went Over the Mountain*. National Defence University Press Washington, D. C. 20319 -6000 ISBN 0-415-02781-0.

NATO ATP-3.3.2.1.(C), *Tactics, techniques and procedures for Close Air Support and Air Interdiction*. NATO Standardization Agency (NSA) Brussels, BE, 17 February 2011

Seznam použitých internetových zdrojů

Ústavní zákon č. 1 ze dne 1. ledna 1993, Ústava České republiky; ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb.; ústavního zákona č. 300/2000 Sb.; ústavního zákona č. 448/2001 Sb.; ústavního zákona č. 395/2001 Sb.; ústavního zákona č. 515/2002 Sb. Dostupný z: http://www.nssoud.cz/historie/nova_ustava.pdf

Zákon České národní rady č. 2 ze dne 29. dubna 1969 o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky. Dostupný z: [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/CZR%2039_1969_\(Czech\)_Czech_Cit_Act.pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/CZR%2039_1969_(Czech)_Czech_Cit_Act.pdf)

Ústavní zákon č. 110 ze dne 22. dubna o bezpečnosti České republiky ve změně 300/2000 Sb. Dostupný z: http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/110.pdf

Zákon č. 219 ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky. Dostupný z: http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/219m.pdf

Zákon č. 221 ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání. Dostupný z: http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/221m.pdf

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora ze dne 26. června 1945 s pozdějšími dodatky. Dostupná z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Plné znění zakládajícího dokumentu NATO: *Washingtonská smlouva*. [online]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm

Smlouva o Evropské unii. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

NATO APP-6A: *Military Symbols*. [online]. 2011 [2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/66380784/APP-6A-Military-Symbols>

Philip Hammond: *In defence of drones* [online]. 2013 [2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/18/in-defence-of-drones-keep-civilians-troops-safe>

William Jefferson Clinton: *The Grdelica Organization* [online]. 2000. Dostupné z: http://www.balkanpeace.org/index.php?index=/content/background_studies/lan/lan10.incl

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Miloš Hošek

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Mezinárodní aspekty použití vzdušných sil v prostředí asymetrických ozbrojených konfliktů - modelová studie Afghánistán.

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 4

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 11

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Polreich